

Општинско веће општине Врњачка Бања на ванредној седници одржаној дана 5. јуна 2024.године, на основу чл.46.Закона о локалној самоуправи („Сл.гласник РС“, бр.129/07, 83/14 - др. закон, 101/16 - др. закон, 47/18 и 111/2021 - др. закон), члана 13. став 1. Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Сл. гласник РС“, бр. 10/2013, 142/2014, 103/2015, 101/2016, 35/2023 и 92/2023), Одлуке о буџету Општине Врњачка Бања за 2024. годину („Службени лист Општине Врњачка Бања", број 32/23, 1/24-испр. И 7/24), чл. 59. Статута општине Врњачка Бања („Сл. лист општине Врњачка Бања“, бр.1/21 - пречишћен текст, 4/21 и 14/23), чл. 33. Пословника Општинског Већа („Сл. лист општине Врњачка Бања“, бр.52/20) и сагласности Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде бр. 001721000 2024 14840 007 000 000 001. од 23. маја 2024. године, усвојило је

**ПРОГРАМ ПОДРШКЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОЛИТИКЕ И
ПОЛИТИКЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ПРОГРАМ ПОДРШКЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ
ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОЛИТИКЕ И ПОЛИТИКЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА
ОПШТИНУ ВРЊАЧКА БАЊА ЗА 2024. ГОДИНУ**

Општинско веће општине Врњачка Бања на ванредној седници одржаној дана 9. маја 2024 године, на основу чл.46. Закона о локалној самоуправи ("Сл. гласник РС", бр. 129/07, 83/14 - др. закон, 101/16 - др. закон, 47/18 и 111/2021 - др. закон), члан 13. став 1. Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју ("Сл. гласник РС", бр. 10/2013, 142/2014, 103/2015, 101/2016, 35/2023 и 92/2023), Одлуке о буџету Општине Врњачка Бања за 2024. годину ("Службени лист Општине Врњачка Бања", број 32/23, 1/24-испр. и 7/24), чл. 59. Статута општине Врњачка Бања ("Сл. лист општине Врњачка Бања", бр.1/21 - пречишћен текст 4/21 и 14/23), чл. 33. Пословника Општинског Већа ("Сл. лист општине Врњачка Бања", бр.52/20) и сагласност Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде бр. .... од 2024. године, усвојило је

ПРОГРАМ ПОДРШКЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОЛИТИКЕ И ПОЛИТИКЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ПРОГРАМ ПОДРШКЕ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОЛИТИКЕ И ПОЛИТИКЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА ЗА ОПШТИНУ ВРЊАЧКА БАЊА ЗА 2024. ГОДИНУ

I. ОПШТЕ ИНФОРМАЦИЈЕ И ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ ПЛАНИРАНИХ МЕРА

Анализа постојећег стања

Географске и административне карактеристике: Географске и административне карактеристике: Врњачка Бања је природно благо Србије, које се налази у истоименој општини у Рашком управном округу. Врњачка Бања је и највећа и најпознатија Бања у Србији. Врњачка Бања, туристичко место прве категорије, центар интегралне туристичке регије, налази се у централном делу Републике Србије на 43° 62' северне географске ширине, 20° 89' источне географске дужине, на око 200 км јужно од Београда. Простире се долином Западне Мораве, северним падинама Гоча (1.147 мнв), и налази у залеђу јужних обронака Гледићких планина (Црни врх 819 мнв, Палеж 853 мнв), Копаоника (2.017 м), Жељина (1.785 м) и Столова (1.376 м). На простору од 239 км², у 14 насеља, по попису из 2022. године, живи 25.181 становника. Обухватајући простор средњег поља Западног поморавља, општина Врњачка Бања се налази на инфраструктурном коридору Краљево - Крушевац. Просторно, општина Врњачка Бања припада групи мањих општина у Србији. У непосредном је територијалном контакту са општинама Краљево, Трстеник и Александровац, са којима је инфраструктурно веома добро повезана. Врњачка Бања железничким и путним правцем повезана је преко Краљева и Крушевца са свим осталим под-ручјима у Србији, а путем преко Гоча и непосредно са Александровцем, Краљевом, Брусом и Копаоником, као и са Ибарском магистралом. Удаљена је свега око 200 км од Београда, 30 км од Краљева и 10 км од Трстеника. Железничка станица је удаљена 3 км од центра Врњачке Бање. Најближи аеродроми су у Лађевцима „Аеродром Морава“ (30 км), спортски аеродром у Краљеву „Бреге“ (15 км), спортски аеродром у Трстенику „Туристичко спортски аеродром“ (7 км), аеродром „Константин Велики“ у Нишу (100 км) и у Београду аеродром „Никола Тесла“ (200 км). Врњачка Бања је смештена између планине Гоч, чија надморска висина износи око 1.210 м и Западне Мораве, а кроз саму Врњачку Бању протичу питома Врњачка и Липовачка река. Клима Врњачке Бање је умерено континентална са утицајем планинске климе захваљујући којима је ваздух у Врњачкој Бањи изузетно здрав и лековит. Лета у Врњачкој Бањи су са свежим јутрима и вечерима, због ветра који дува са планине Гоч, према Западној Морави, а зиме су обично снеговите и без оштрих мразева. У Врњачкој Бањи средња годишња температура износи нешто преко 10°C, а средња летња око 20°C.

Природни услови и животна средина: Природни услови и животна средина: Рељеф - је мешовитог равничарског и брдско планинског карактера, стога су насеља у општини висока, средња или ниска. Сва насељена места простиру се на надморској висини између 200 и 1.100 метара. Висока села су Станишинци и Гоч и простиру се на висини 450 - 1.150 метара. Села средње висине су Вукушица, Липова, Рсовци и Отроци и простиру се на северним падинама Гоча на висини између 250 и 450 метара. Већина насеља у општини су ниска, на висинама испод 350 метара. Поред Врњачке Бање ту су Вранешци,

Врњци, Ново Село, Подунавци, Руђинци и Штулац. Села су разбијеног типа, пространа и подељена на засеоке. Просечна надморска висина Врњачке Бање је 230 мнв. Врњачки минерални извори се налазе на 255 мнв. Бања се простире крајњим северним огранцима Гоча, са кога се ка северу пружају многобројне косе, које се спуштају према моравској долини. Између две овакве косе, а скоро према највишем врху, лоцирана је Бања. У ортографском погледу најинтересантнији је шумски комплекс Борјак, са израженим свим експозицијама, заравњеним гребенима и стрмим падинама према водотоцима. Геолошки склоп - је разноврстан. Највиши делови планине Гоч су серпентински, док се у нижим деловима, у сливу Врњачке реке све до насеља, пружа зона кристалних шкриљаца и филита. Потез од ушћа Липовачке реке у Врњачку реку, све до Западне Мораве, садржи алувијални нанос и покривен је иловачом и хумусом. Местимично између првобитних стена утиснуле су се и стене магматског порекла. Клима и температура - Због специфичне конфигурације терена и бујне вегетације подручје општине Врњачке Бање има карактеристике континенталне и умерено континенталне климе (температурне амплитуде нису велике, кратак сушни период, просечно дуготрајан кишни период) низијску, шумског типа са елементима субалпске климе. Због овакве климе, зиме су сувље, а максимална количина падавина је у рана лета. Локација Врњачке Бање је разлог зашто се њена клима разликује од климе класичних градских насеља, јер се Врњачка Бања одликује и својом микроклимом коју условљавају бујне шуме, обиље вегетације, знатна надморска висина, хладни и топли извори, као и отвореност ка северу. Према метеоролошким подацима, средња годишња температура износи 10,6°C. Најхладнији месец је јануар са средњом температуром од 0,7°C, а најтоплији је август са средњом температуром од 20,2°C. Средња температурна разлика најтоплијег и најхладнијег месеца је 19,5°C. У последњих десет година метеоролошки подаци са три станице (Краљево - 250мнв, Врњачка Бања - 235мнв и Гоч - 990мнв) забележили су да је апсолутни максимум 38,4°C, а апсолутни минимум -27,1°C. Апсолутни максимум икад забележен, износио је 40,50°C (22.07.1939. године); апсолутни минимум је забележен 11.02.1929. године и тада је температура износила - 28,50° С. Ветрови - нису арактеристични за ово подручје, јер је конфигурацијом терена и богатом вегетацијом Врњачка Бања заштићена од ветрова. Најчешћи су северозападни и северни ветар уз Западну Мораву. Јужни ветар дува углавном ван вегетационог периода и средње је јачине. У летњим месецима, предвече, осећа се поветарац. Јачина ветра је између 1,8 и 2,6 бофора. Просечна годишња влажност ваздуха је висока (78%). Најсувљи је август (71%), највлажнији је децембар (86%). Ветровитих дана има у фебруару, марту и априлу, док их је у осталим месецима много мање. Велики број дана (око 170) у години је без ветрова. Средњи притисак ваздуха је у летњим месецима готово једнак и креће се око вредности средњег годишњег притиска (990 милибара). У пролећним месецима се смањује (985,6 милибара), док се у јесен и зиму креће изнад просека (993,2 милибара). Падавине - Просечне годишње количине падавина у Врњачкој Бањи су 928 мм, у долини Западне Мораве 650 мм, док у вишим пределима падне између 1.000 мм и 1.200 мм, што повољно утиче на вегетацију. У току вегетационог периода количина падавина је 382 мм. Најкишовитији месец је јун, док је најмање падавина у септембру. Магле има врло ретко. Карактеристични су краткотрајни рани јесењи и касни пролећни мразеви, који су без опасности за вегетацију. Једном речју, климатски предуслови, пре свега у долини Западне Мораве, погодују квалитетној пољопривредној производњи. Једини лимитирајући фактори су годишње осцилације температуре и количине падавина. Ниже планинске температуре омогућавају излучивање веће количине воденог талога у топлијем делу године, али и појаву снежних падавина у хладнијем делу године. Обзиром да падавине има најмање у октобру и фебруару, у тим периодима, периодични извори пресушују, а сталним изворима се смањује издашност. На апсолутној висини од 235м, примарни максимум падавина се за посматрани период од 20 година појављује у јулу са 91 милиметара, а секундарни максимум у мају са 85 милиметара воденог талога. На Гочу се највише талога бележи у пролеће (361 милиметара), а најмање током зиме (184 милиметара). Магле има врло ретко. Карактеристични су краткотрајни рани јесењи и касни пролећни мразеви, који су без опасности за вегетацију. Просечна годишња облачност је мала (5,5 десетине површине неба), а просечна годишња сума сунчевог зрачења износи 1.922 часа. Најдуже трајање сунчевог сјаја је у јулу и августу, а најкраће у децембру и јануару. Хидрографија - Подручје Врњачке Бање богато је водним ресурсима. Хидрографска мрежа је разграната, њена густина се креће у границама Г - 1.05 - 22.01 км/км², обухвата велики број извора и издана (преко 60 изворишта са просечном годишњом изданошћу од 0.2 до 2.32 лит/сек.). Хидрографску мрежу општине Врњачка Бања карактеришу површинске и подземне воде. Од површинских најзначајнија је Западна Морава у коју се уливају Грачачка, Новоселска, Врњачка, Липовачка и Попинска река, а од подземних вода то су издани и извори (који служе за водоснабдевање). Кроз само место протичу: Врњачка и Липовачка река и Петрашиновички и Липовачки поток, док са запада долази Дубоки или Лисичији поток. Водотоци (Грачачка, Новоселска, Врњачка, Липовачка

и Попинска река) припадају сливу Западне Мораве, Ибра и Расине. Сви токови имају бујични карактер. После отапања снега и повећаног прилива падавина долази до вишеструког повећања протика у њима. То је неповољно са аспекта резерви воде за пиће и због последица поплава, али су позитивни ефекти у погледу обнављања вода и испирања евентуалних загађења. Сама Бања поседује две врсте воде: воду за пиће доведену са више извора планине Гоч и каптирану у оквиру бунара у потезу Витојевца и Угљарева, и минералну воду која се дели на топлу и хладну. До сада је истражено осам извора минералних вода Врњачке Бање, од којих су четири извора позната широм Европе: топли извор и три хладна извора (Снежник, Језеро, Слатина). Сви ови извори су истог вулканског порекла и имају скоро исте минералне састојке, али у различитим односима. Топла вода је „кисело - врућа“, температуре 36,5°C, а остале су хладне различитих температура минералне воде: Снежник (17°C), Језеро (27°C) и Слатина (14°C), зем - алкалне, угљено киселе акротопеге. Топла вода је уједно и најстарији извор, употребљаван још у време Римског царства. Снежник и Слатина, два хладна минерална извора, у време откривања 1896. године, налазила су се ван границе тадашњег бањског реона. Један је температуре 14,2°C и налази се на неколико стотина метара од Купатила уз Врњачку реку, а други температуре 12,5°C откривен у потоку Слатина. Извор Снежник налази се 800 м узводно од Топле воде и први пут се употребљава за лечење 1917. године, док се вода са извора Слатина користи у бањске сврхе тек од 1937. године. Године 1978. откривена је минерална вода на локалитету Језеро, у парку између Слатине и Снежника. Удаљен 350 м од Језера, на ушћу Липовачког потока у Липовачку реку, 1992. године је откривен Бели извор. На месту где је уз реку изнад Снежника већ извирила вода, године 1993. откривен је извор Борјак. Крајем XX и почетком XXI века, избушена су још три извора минералних вода: Врњачко врело у Новом Селу, Фонтана и Звезда у Врњачкој Бањи. Највећа врњачка река је Западна Морава, која је дуга 295 km и која кроз Врњачку општину протиче у дужини од око 20 km. Највећом количином воде, Западна Морава располаже у марту, априлу и мају, а најмањом у августу и септембру. Врњачка река настаје од: Шљиварског, Ђавољег, Мејданског и Бадњевачког потока, Негована, Бељине реке и Маде реке. У реку се уливају Јанићијевски, Микићки и Миљковићки поток; код Снежника се уливају Брђовски и Пиперски поток, а у Бањи - Липовачка река. На простору од око 50 ха, на 15 km од Врњачке Бање, код села Подунавци, налазе се Подунавачке баре. Оне су настале експлоатацијом шљунка из Мораве, при чему су се мајдани шљунка испунили водом. Укупна површина регистроване 22 баре је 22,55 ха. Хидрографској мрежи припада и вештачко акумулационо језеро Селиште, изграђено у периоду 2000. - 2006. године, на реци Загржа, која захвата простор од око 8 ха. Од водопривредних објеката најзначајније су акумулације и брана „Селиште“ на Гочу, систем одводних канала за спречавање плављења пољопривредних површина у насељима дуж Западне Мораве и Попинске реке, регулација (у делу насељеног места Врњачке Бање) корита Врњачке и Липовачке реке. Врњачка Бања се снабдева водом из више изворишта са подручја планине Гоч, Станишинаца, Витојевачког поља и из два бунара у Угљареву, акумулација Селишта. Појава термоминералних вода Врњачке Бање откривена је бушењем пет дубинских сонди у периоду 1932 - 1934. године у зони Римског извора. Пре истражних бушења у овој зони је постојало пет извора, од којих је најпознатији Римски извор. Сви термални извори су каптирани и као такви коришћени су у бањске сврхе. Енергетика - За грејање простора у Врњачкој Бањи користе се електрична енергија, угљь, нафта, дрва и гас. За будуће обезбеђење енергетских потреба Врњачке Бање као основно енергетско гориво предвиђен је земни гас. На тај начин ће се побољшати квалитет ваздуха у зимском периоду, што је од изузетног значаја за развој бањског и зимског туризма. Прикључак на гасоводну мрежу Србије је обезбеђен преко Гасовода високог притиска (10 бара). Изграђен је прикључак на постојећи гасовод високог притиска Крушевац - Краљево са главном мерно регулационом станицом (ГМРС) „Врњачка Бања“. Извођење гасоводне мреже и објеката енергетских постројења реализовано је на предвиђеним коридорима за постављање магистралних и секундарних енерговодова, уз поштовање предвиђених урбанистичко техничких услова градње. Завршен је магистрални гасовод од Краљева до Врњачке Бање у дужини од 21 km. Из главне мерно - регулационе станице обезбеђено је снабдевање домаћинства и индустрије земним гасом. Од гасификације Бања има вишеструке користи: еколошки чист енергент, знатно нижи трошкови грејања са могућношћу индивидуалне штедње према потребама. Скупштина општине Врњачка Бања је још 2009. године донела Одлуку о енергетској ефикасности на територији општине, која се примењује при реконструкцији и изградњи објеката, односно инсталацији потрошача електричне енергије и других. Такође, 2016. године донела је и Одлуку о успостављању енергетског менаџмента општине Врњачка Бања („Сл. лист општине Врњачка Бања“, бр. 21/16). БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ - Територија општине Врњачка Бања спада у једну од најшумовитијих у Србији. Шуме и шумски засади заузимају површину од око 65 % укупне територије општине, пашњаци и ливаде се налазе на 9,7 % површине, ораничне површине заузимају 15 %, воћњаци и виногради 7,4 % инеплодно

земљиште чини 2,1 % територије општине Врњачка Бања. Заштиту природних, здравствених, климатских и других услова за развој туризма обезбеђују заштитне шуме које се простиру на територији општине Врњачка Бања и дела територије општине Трстеник, и на планини Гоч. Ове шуме обилују бројним извориштима вода са веома развијеним водотоцима и сливним подручјима са којих се Врњачка Бања снабдева пијаћом водом, а представљају природну основу и својеврсну заштиту водних режима пијаћих и минералних вода. До 28.02.1986. године припадале су Доњеибарском шумско - привредном подручју, из кога су изузете Одлуком о проглашењу шума за заштитне (коју је донела Скупштина општине Врњачка Бања) и проглашене заштитним шумама вода. Изузимање ових шума из подручја потврђено је Законом о шумама из 1991. године. Наведена Одлука је имала две измене и допуне: прва, која дефинише мере којима се имају постићи очување и заштита шума, заштита минералних изворишта и здравствено - рекреациона функција и друга, која поред приоритетних заштитних функција омогућава коришћење мањих делова комплекса шума за активну и пасивну рекреацију и за планско унапређење и развој туризма. Посебни циљеви газдовања у зависности су од општих циљева газдовања и затеченог стања шума и гласе: - заштита вода (водоснабдевања) првог степена; - противерозиона заштита; - трајна и максимална производња техничког дрвета одговарајућег квалитета; - здравствено - рекреативно коришћење простора. Сви циљеви су дугорочног карактера. У вези са основном наменом дефинисани су следећи функционални захтеви: - биолошки (узгојне мере у шумама) - биотехнички (захтеви везани за технику експлоатације шума) - технички (захтеви везани за густину и распоред шумских комуникација). Посебне основе газдовања шумама прописују следеће групе мера за остваривање циљева газдовања: - мере узгојне природе - мере уређајне природе - посебне мере (противерозивне, хидролошке, водозаштитне) - мере у здравствено - рекреативној функцији (обезбеђење присуства дивљачи, одржавање спратовности шума и разноликости врста, као и издвајање и уређење делова шума као парк шума) - мере у функцији заштите и унапређења природе У овим шумама, као превентива, планира се: - чување шума од бесправног коришћења и злоупотребе - забрана пашарења на целој површини - праћење евентуалне појаве сушења шума и других обољења шума и у случају појаве истих, извештавање специјализованих служби - успостављање шумског реда након извршених сеча - праћење и заштита шума од пожара, посебно у критичним месецима (у току лета), постављање знакова обавештења и забране ложења ватре и организовање дежурстава у циљу благовремене интервенције. У зони шума није дозвољена изградња нити било какво интензивно коришћење. Највећим делом простора означеног као ШУМЕ - заштитне шуме на подручју овог плана, данас газдује локално ЈП „Шуме Гоч“ Врњачка Бања и Шумарски факултет - Београд. На подручју су заступљена различита станишта, биоценозе и екосистеми различитог степена аутохтоности и очуваности. Комплекс паркова заједно са другим зеленим површинама специфичан је по свом значају као део Врњачке Бање, али и као део ширег екосистема. Паркови су смештени у долини регулисаног корита Врњачке реке у централном делу Бање и заузимају простор од око 27 ха, ширећи се према брдима. У парковском делу среће се велики број аутохтоних и алохтоних врста. Забележено је 165 дрвенастих врста, од тога 38 врста четинара, 68 врста листопадног дрвећа, 5 врста четинарског шибља, 9 зимзеленог и 40 врста листопадног шибља, затим 1 повијуша и 4 сорте ружа. Међу аутохтоним врстама које плене својом декоративношћу, величином и виталношћу има хрстова, платана, јела, јасенова, јавора, липа, црних борова; затим ретких врста попут таксодиума, канадске смрче, жалосне врбе, бодљикаве смрче, ајанске смрче, јапанске трешње и др. Најстарија стабла су старости од 110 до 120 година. Аутентичну амбијенталну целину представља Црквено брдо, које се налази у центру Врњачке Бање. Некада познат по имену Александрово брдо, а затим и Чајкино брдо, овај стеновити масив карактерише заједница шума сладуна и цера, као и лепо примерци јасена, клена, липе, питомог кестена, киселог дрвета, тисе и неких жбунастих врста. Парк - шуме су значајни део комплекса бањског зеленила и ту припадају комплекси квалитетних шума са падина планине Гоч који се пружају све до Западне Мораве. На планини Гоч, шуме букве и јеле чине моћни појас - по пореклу високе (семене), изданачке или ниске (настале вегетативним путем) и вештачки подигнуте састојине. Високе шуме чине 66,4 % и претежно су букове. Изданачке шуме чине 16,9 % и претежно су хрстова, док остатак од 16,7 % чине шумске културе -четинари. На територији ГУП - а Врњачке Бање налазе се шуме Борјак, Рај, Бранкова главица, Мезграја и Дуге. Подручје Врњачке Бање, посебно планина Гоч, изузетно је богато и биљним светом, ароматичним и лековитим биљем, као и шумским плодовима. Процењује се да на Гочу има 650 биљних врста, а од тога преко 200 лековитих, ароматичних и других корисних врста. На подручју Врњачке Бање валоризовани су и заштићени следећи објекти - споменици природе: - „Црни бор у парку Врњачке Бање“, непосредно уз Врњачку реку, на површини од 2,50 ари. Ово природно добро спада у II категорију, заштићено 1966. године и ревидирано 1995. године. - „Пет хрстова“, споменик природе заштићен 1969. године, са ревизијом 1995. године, налази се на улазу у Бању, на површини од

10,75ари. Данас постоје три стабла, са утврђеном III категоријом заштите. - „Храст лужњак - Вранешки“, лужњак у Вранешком пољу. - „Буква прозорац“ на Гочу. У погледу фауне, на подручју општине Врњачка Ловостајем заштићене врсте дивљачи: срнећа дивљач, дивља свиња, зец, веверица, фазан, пољска јаребица; - Трајно заштићене врсте: јастреб, детлић, сова, соко; - Дивљач ван режима заштите: вук, лисица, дивља мачка, свраке, вране, творови. На подручју општине Врњачка Бања, газдовање дивљачи је организовано у оквиру ловишта „Борјак“, које је установљено решењем Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде број 324-02-00095/20-05-10 од 29.11.2005. године („Службени гласник РС“ број 111/05), на површини од 5.147 хектара, од чега 99,65% чине шуме и шумско земљиште и још два ловишта: ловиште „Врњачка река“, којим газдује Ловачко удружење „Војвода Луне“ из Врњачке Бање и ловиште „Гоч - Гвоздац“, којим газдује Огледно добро Шумарског факултета из Београда. Овим ловиштима се газдује на основу Ловних основа ловишта. Дугорочно газдовање дивљачи на овом простору, у најширем смислу, је одређено и Просторним планом Републике Србије, где је Гоч означен као један од четири не ловна комплекса (паркова дивљачи) у Републици. У оквиру истог документа, на карти која се односи на зонирање распрострањења дивљачи, Врњачка Бања је у еколошкој зони распрострањења срне, зеца и дивље свиње. Документи, који уређују ловно газдовање су и Одлука о проглашењу шума за заштитне шуме („Службени лист општине Краљево“ бр.5/86, 2/97 и 19/02), Одлука о зонама и појасевима санитарне заштите око изворишта и других објеката водоснабдевања општине Врњачка Бања и посебне основе газдовања шумама за газдинске јединице „Врњачка Бања“, „Гоч - Станишинци“, „Гоч - Селиште“ и „Грачац“. Сваки од ових планских докумената подређује ловно газдовање шумском газдовању у функцији заштите вода и водоснабдевања и заштити изворишта, водозахвата, каптажа и других објеката водоснабдевања Врњачке Бање. Степен заштите објеката водоснабдевања од дивљачи креће се од потпуног ограничавања кретања дивљачи оградивањем зона строгог режима до појачаног надзора и заштите од заразних болести у зонама надзора. Према Ловној основи ловишта „Борјак“, ово ловиште се, према конфигурацији терена, надморској висини и микроклими, дели на два дела: - брдски тип и - планински тип. Циљеви ловног газдовања на простору ових ловишта (који се највећим делом могу пренети и на друга ловишта) се могу сврстати у две групе: - општи/заштита, гајење, лов и коришћење гајених врста дивљачи и дивљачи која се повремено налази у ловишту, тако да се обезбеди њихово присуство у мери коју дозвољавају природни услови и услови заштите изворишта); - посебни (постизање одговарајућег броја, полне и старосне структуре и трофејне структуре, густине популације, као и побољшање услова за гајење дивљачи и заштита дивљачи, а нарочито проређене и ловостајем заштићене).

Стање и трендови у руралном подручју

Демографске карактеристике и трендови: Демографске карактеристике и трендови: Кретање становништва на подручју општине Врњачка Бања са проценама до 2018. године, поред апсолутног смањења становништва, карактеришу две основне карактеристике: негативни природни прираштај и демографско пражњење брдско-планинског подручја. Период од 1948. године до 2012. године карактерише позитиван тренд (са 15.916 у 1948. години, број становника на подручју општине Врњачка Бања се повећао на 27.527 у 2012. години). Међутим, у последњим декадама 1971-1981. и 1991-2012. године општина Врњачка Бања бележи смањење стопе прираста укупног становништва (12,1 и 4,3 на 1.000 становника). Такође, вредности ланчаних индекса опадају (са 116,6 у 1971. на 102,4 у 2002. и 103,2 у 2012. години). Последњих десет година се бележи апсолутни пад броја становника са 27.527 у 2012. години, на 25.181 у 2022. години. Највећи одлив становништва бележи се у насељима: Гоч, Станишинци, Отроци, Вукушица и Рсовци. Општина Врњачка Бања добија карактеристике моноцентричне општине, што потврђује и чињеница да је 1961. године у седишту општине живело више од 26 %, а у 2011. години 36,56 % становника. Основно обележје демографских кретања општине Врњачка Бања јесте низак природни прираштај. Ситуација је на граници која упозорава, у ком смислу је СО Врњачка Бања донела одговарајуће одлуке са подстицајним. Образовна структура становништва - има посебан значај у демографским истраживањима, с обзиром на утицај који има на природно и миграционо кретање становништва. У образовној структури становништва старог 15 и више година на подручју Врњачке Бање (2002), завршена средња школа је најчешћи вид образовања код оба пола (43 % становника), на другом месту је основно образовање (23 % углавном старије становништво), док је 10 % становништва општине са вишом и високом стручном спремом. Иако је забележен тренд смањења броја неписмених у последњих десет година и даље је присутан значајан проценат неписменог становништва(1.447

становника), посебно женског становништва (5,7 % становништва старог 10 и више година). Од времена оснивања, до данас, Врњачка Бања прешла је дуг пут током којег је расла, развијала се, пролазила кроз тешке периоде, падала, поново устајала и на крају постала најпосећенија и најразвијенија српска бања. У 19 - ом веку издвојена из атара села Врњци, са свега пар стамбених објеката, она је данас модерно лечилиште и општина, која под својом управом броји 14 насељених места и укупно 27.527 становника у целој општини. У самој Врњачкој Бањи пописано је 10.065 становника. Образовни систем Врњачке Бање, задовољава потребе општине. Општина Врњачка Бања поседује институције које о младима брину од почетка васпитно - образовног периода, до одраслог доба. У Врњачкој Бањи се налази предшколска установа „Радост“ са два дечија вртића и више издвојених васпитних група, подељеним по узрасту. У општини је основано четири основне школе и то: 1. Основна школа „Попински борци“ у Врњачкој Бањи са посебно издвојеним осморазредним одељењем смештеним у насељу Пискавац, као и издвојеним четвороразредним одељењем у насељима Липови и Станишинцима. 2. Основна школа „Младост“ у Врњцима, са издвојеним четвороразредним одељењем у насељу Штулац. 3. Основна школа „Бранко Радичевић“ у Вранешима, са издвојеним осморазредним одељењима у насељима Подунавци и Средњи Грачац, као и издвојеним четвороразредним одељењима у насељима Отроци и Доњи Грачац. 4. Основна школа „Бане Миленковић“ у Новом Селу за издвојеним четвороразредним одељењем у Рсовцима. Осим вртића и основних школа у Врњачкој Бањи налазе се и две средње школе: Гимназија и Угоститељско - туристичка школа са домом ученика. У Врњачкој Бањи је отворен акредитовани државни Факултет за хотелијерство и туризам, у оквиру универзитета у Крагујевцу, а на подручју општине послује и неколико истурених одељења високих школа. Осим државних образовних институција, млади у бањи, могу да похађају и низ приватних школа из различитих уметничких и спортских области. Тако малишани из Врњачке Бање, али и они старији могу тренирати различите спортове у бањским спортским клубовима и др.

Упоредни преглед пораста и пада броја становника у периоду 1948 - 2022 године.

Година	Број становника	Ланчани индекс	Индекс пораста (1948 = 100)
1948	15.916	-	100,0
1953	17.394	109,3	109,3
1961	18.820	108,2	118,2
1971	21.940	116,6	137,8
1981	24.768	112,9	155,6
1991	25.875	104,5	162,6
2002	26.492	102,4	166,4
2012	27.527	103,9	172,9
2022	25.181	92,13	-

Диверзификација руралне економије: Диверзификација руралне економије: Број запослених на територији општине Врњачка Бања, према статистичким подацима из 2015. године, представља укупан износ од 6368 и то запослени: - пољопривреда, шумарство и рибарство 206; - рударство 0; - прерађивачка индустрија 1318; - снабдевање електричном енергијом, гасом и паром 1; - снабдевање водом и управљање отпадним водама 225; - грађевинарство 354; - трговина на велико и мало и поправка моторних возила 868; - саобраћај и складиштење 261; - услуге смештаја и исхране 765; - информисање и комуникације 43; - финансијске делатности и делатности осигурања 50; - пословање некретнинама 12; - стручне, научне, иновационе и техничке делатности 231; - административне и помоћне услужне делатности 71; - државна управа и обавезно социјално осигурање 368; - образовање 460; - здравствена и социјална заштита 845; - уметност, забава и рекреација 61; - остале услужне делатности 123 и - регистровани индивидуални пољопривредници 106, као и укупан износ од 6262 запослених - у правним лицима 4377 и - предузетници, лица која самостално обављају делатност и запослени код њих 1885. Културно - историјско наслеђе - У атару села Врњци, на месту Лађариште, налази се вишеслојно археолошко налазиште, већег значаја (откривени су остаци кућа, фрагменти посуђа, радионица за израду каменог оруђа, медијална керамика). Најзначајнији налази су остаци из римског периода. Долином реке Angros (Западна Морава) ишао је пут којим је кичма Балкана *via militaris*, преко Крушевца и Краљева, Чачка и Ужица била повезана са Босном и даље са Јадраном. Такође, *via regis* (краљев пут) од

Краљева, долином Ибра, води ка Косову. У околини Врњачке Бање саграђено је неколико утврђења: у Грачацу, Чукојевцу и на улазу у Трстеничку сугеску, при ушћу Попинске реке. Највећи подстицај настајању бања, дао је нагли развитак рударства на падинама Argentaria (Копаоника). С обзиром да су у провинцији Горњој Мезији рударство и пратећи занати изузетно напредовали у подгорју Копаоника, на неким минералним изворима настале су бање, међу којима и Врњачка. Пресудну улогу за настанак римске бање (аџае) на топлотном минералном врелу у Врњцима имале су војне посаде оба оближња каструма, у Грачацу и у Стражби. Тако су у Врњачкој Бањи откривена два извора римске аџе (један за пиће и други, топао за купање). Римљани су минералну воду користили 300 година (од краја I до друге половине IV века) под називом Aqvae Orginae (Оркусове воде, воде подземља, етимолошки по богу Оркусу). Након тога, услед бурних историјских промена, ратова и поделе Римског Царства, бројних освајача (Визигота, Атилиних Хуна, Словена, Гепида, Авара) минерални извори су запуштени, прекривени речним наносом и заборавом пуних XV векова. Бања није постојала ни током византијске управе, нити у доба средњовековне државе, ни за реме турске владавине. На позив кнеза Милоша Обреновића 1835. године рударски стручњак барон Хердер, управник краљевских рудника у Фрајбургу, обишао је геолошке, балнеолошке и рударске локалитете Србије (70 дана страживања) и након анализе врњачке топле воде записао да је: вода млака и кисела што се ретко у природи јавља и упоредио је са лековитом водом Шлосбурн у Карлсбаду у Чешкој, односно са Карловим Варима, најчувенијом бањом Европе. Оцену квалитета и лековитости врњачке топле минералне воде дао је и 1856. године др. Емерих Линденмајер: „веома је добра за пићење и купање, заслужује велику пажњу, обећава велику будућност и пожељно је да се уреди“. После 1860. године почиње њен развој, чему је највише допринео Павле Мутавцић који је, те године, формирао Одбор грађана из Краљева, Крушевца и Трстеника за уређење Бање. Први базен изграђен је 1882. године и био је у функцији све до 1925. године. Прва званична бањска сезона отворена је 1870. године, кад је Бању посетило око 100 гостију. Министарство за здравље је 1924. године прогласило Врњачку Бању за природно лечилиште првог реда. Догађаји (манifestације): - свакодневне филмске пројекције - у оквиру основне делатности; - позоришне представе, кабаре, балет, опера...; - редовне дечије позоришне представе; - мађионичарске представе за децу; - традиционална Новогодишња представа за све школарце са територије општине Врњачка Бања; - традиционални Фестивал филмског сценарија; - дечији филмски фестивал - континуирана годишња манифестација; - концерти; - изложбе; - културно - уметнички програми и др. Културни центар има повремено право коришћења Летње позорнице са 1500 места на Црквеном брду, коју користи у сврху организовања традиционалног Фестивала филмског сценарија, позоришних представа и концерата. Народна библиотека „Др Душан Радић“ има стогодишњу традицију; њени почеци везују се за „Шуцин павиљон“, који је почетком 20. века у свом саставу имао и бањску читаоницу. Данас библиотека поседује око 40 хиљада књига које су доступне и мештанима и бањским гостима, укусно опремљене читаонице са комплетном дневном и периодичном штампом и часописима из области науке и културе, као и завичајну зграду која је под одређеним условима доступна корисницима услуга. У оквиру издавачке делатности библиотека објављује књиге из области историје, културе, филозофије, туризма, белетристике, књижевне критике и других области у неколико едиција, од којих је најзначајнија Фонс Романус. Библиотека током целе године, нарочито у бањској сезони, организује књижевне вечери, трибине, предавања и промоције нових књига уз учешће еминентних посленика културних, научних, верских и других организација и институција. Манифестације са мањим бројем посетилаца Програми Завичајног музеја: 1. Едукативни пројекти са устаљеним терминима сваке године - Песниковање 21. март (на Међународни дан поезије); - Дани етнолошког филма (пројекат Приче о времену) у термину од 01.- 10. 06.; - Дани археолошког филма (пројекат Приче о времену) у термину 01. - 10. 07.; - Велики српски научници (пројекат Приче о времену) сваки четвртак у августу; - Филмотека и три појма - филмски програм, Дечија недеља, прва недеља октобра; - Филмотека и три појма - изложба 22. новембар „Међународни дан детета“. 2. Традиционални изложбени програм: - „Ускршњи салон“ изложба радова деце и омладине, отварање на Велики петак; - „Врњачки ликовни круг“ сегмент самостална изложба у термину мај - јун; - „Врњачки ликовни круг“ сегмент групна изложба у термину октобар - новембар; - „Концентрични кругови уметности“ у термину септембар - новембар. Врши се месечна измена изложби српских музеја и институција. 3. Музички програм: - Међународни фестивал класичне музике „Врњци“ у термину од 20. до 30. јула. Фестивал је добитник признања за фестивал класичне музике од регионалног значаја од једног националног часописа за класичну музику - Музика класика 2015 (одржавају се концерти класичне музике). Остале манифестације: Фестивал цвећа и хортикултуре, Фестивал меда, Манифестација „Пољуби ме“, Девета Олимпијада трећег доба, Фестивал филмског сценарија, Биоскопски програми, Фестивал „LoveFest“, Врњачки карневал, Православна Нова Година „Рибља чорба

за све", Обележавање 8. марта, Манифестација „На Десанкин дан“, Музика расположења у Врњачком павиљону, Манифестација „Дечијих 5 минута“, Фестивал народне музике, Манифестација „Меморијал Миодраг Мики Мартиновић“, Манифестација „Златне нити златним рукама“, Гегула фест, Манифестација „Дани Данила Бате Стојковића“, Манифестација „Moto fest“, Манифестација „Национална изложба паса“, Манифестација „Старовременски утомобили - Олдтајмери“.

Рурална инфраструктура: Рурална инфраструктура: САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА Друмски саобраћај - Територија општине Врњачка Бања покривена је мрежом путева чију структуру чине: Део државног пута I Б реда број 23: Државна граница са Босном и Херцеговином (гранични прелаз Котроман) - Ужице - Чачак - Краљево - Крушевац - Појате веза са државним путем. - Државни пут II Б реда број 162: Врњци - Ботурићи - Брус - Разбојна. - Државни пут II Б реда број 207 и 208: Угљарево - Ново Село - Гоч - Станишинци, односно Гоч - Добре воде. - Локални путеви. - Путна инфраструктура: Дужина путева општине Врњачка Бања данас износи 284 км. Са савременим коловозом је 85,6% путне мреже, што је значајно изнад нивоа републичког просека који износи 62,8%, за разлику од 2003. године кад је учешће савремених коловоза у Врњачкој Бањи износило око 63% и на приближно истом нивоу републичког просека. Када се анализира удео регионалних и локалних путева са савременим коловозом у укупној дужини регионалних и локалних путева, тада је ниво општине значајно нижи од просека Србије и Рашког округа. Један од показатеља развијености путне мреже је број становника по километру пута. Према том показатељу на 1 км пута у Врњачкој Бањи долази 96,2 становника, док је у Србији 164,6 становника на 1 км пута. Преко општине Врњачка Бања планирано је да прође нов ауто-пут Е-761: Појате (Е-75) - Крушевац - Краљево - Чачак - Ужице - Сјеница - Црна Гора. - Авио саобраћај: Аеродроми који су на располагању посетиоцима из иностранства су београдски аеродром „Никола Тесла“ који је удаљен од Врњачке Бање око 200 км и Нишки аеродром „Константин Велики“, удаљен око 120 км. Нишки аеродром „Константин Велики“ - Локацијски индикатор и назив аеродрома Код - IATA; INI; ICAO; LYNI Назив - Аеродром Константин Велики Нискотарифне авиокомпаније Wizz Air и Ryanair обављају директне летове у редовном авио - саобраћају из Ниша за: - Базел у Швајцарској; - Малме у Шведској; - Дортмунд у Немачкој; - Берлин у Немачкој; - Братислава у Словачкој; - Дизелдорф у Немачкој; - Милано у Италији; - Ајндховен у Холандији; - Меминген у Немачкој. Географски подаци аеродрома: Координате АРП-А и положај на АД 432014.24Н 0215113.40Е 1140 ГЕО/881 М ОД ТХР 11 - Смер и растојање од града: 3050 ГЕО, 4км од центра Ниша - ЕЛЕВ/Референтна температура: 198М/290 С (август) - МАГ ВАР/Годишња промена: 40 Е (2015)/+0.0820 - Одобрене врсте саобраћаја: ИФР/ВФР - Временска референца: летње рачунање времена GMT+2, зимско рачунање времена GMT+1 - Радно време аеродрома: на захтев 00:00 - 24:00 часа, погледати важећи НОТАМ. Аеродром „Морава“ у Лађевцима удаљен је 30 Км , његова комерцијална употреба се очекује у наредном периоду по завршетку и пуштању у рад КАРГО блока. Овај аеродром је најближа ваздушна лука за Врњачку Бању и Копаник као истакнуте туристичке дестинације у Рашкој области. У Трстенику, на 7 км од Врњачке Бање, постоји спортски аеродром на који могу слетати мањи авиони и хеликоптери, као и спортски аеродром код Краљева који је удаљен 30 км. - Железнички саобраћај: Врњачка Бања је железницом повезана са осталим градовима. Железничка станица се налази у селу Врњци, 3,5 км од центра Бање. Преко територије општине Врњачка Бања пролази једноколосечна железничка пруга Сталаћ - Краљево - Пожега. Она се пружа попречно, дужином од 138,1 км, између магистралних пруга Београд - Ниш - Скопље - Солун (паневропски Коридор 10) и Београд - Пожега - Бар. Железничка пруга Сталаћ - Краљево - Пожега је значајна не само за регионални развој краљевачког региона, него много шире, због повезивања истока и југа Србије са луком „Бар“. Техничко - експлоатационе карактеристике ове пруге су веома скромне и испод европских стандарда. Сигнално - сигурносна постројења су дотрајала. Не постоје уграђена техничка средства за безбедно регулисање саобраћаја на отвореној прузи. Постоји велики број путних прелаза у нивоу ове железничке пруге, од којих су већина неосигурани, што угрожава безбедност одвијања саобраћаја на тачкама укрштања пута и пруге. Постојеће стање телекомуникационих постројења, ваздушних линија и телекомуникационих водова веома је лоше. Због нередовног одржавања, елементи пруге знатно одступају од пројектованих карактеристика. Због тога се намеће потреба њеног ремонта, електрификације и модернизације. Градови Крушевац, Краљево и Чачак и општине Врњачка Бања и Трстеник пописали су Национални програм јавне железничке инфраструктуре за период од 2017. до 2021. године у жељи да се убрза процес ревитализације наведеног железничког правца. - Аутобуски путнички саобраћај: Захваљујући томе што је Врњачка Бања одлично саобраћајно повезана са осталим градовима широм Србије, али и са земљама у региону, број туриста који посећују ову „Краљицу свих Бања“, како је називају се повећава из године у годину. ЈП „Нови Аутопревоз“ Врњачка Бања за

обављање својих делатности користи аутобуску станицу са 18 перона и 20 паркинг места за аутобусе. У оквиру службе за управљање аутобуском станицом, систематизовано је радно место отправника, чији је задатак да корисницима услуга даје информације везане за превоз путника. Рад службе је организован на начин да је радно време 24h дневно, а информације се могу добити и позивом на број телефона 036/612-446. У оквиру службе постоји и радно место билетара, где запослени на одређеним шалтерима врше продају карата. Аутобуска станица изграђена је 1983. године и до 2009. године је била у власништву ДП „Аутопревоз“ Врњачка Бања. Ова станица категорисана је као аутобуска станица 3. категорије. ЈП „Нови Аутопревоз“ Врњачка Бања од 2015. године поседује туристички воз за туристичко разгледање Врњачке Бање и то на релацији аутобуска станица - Извор Снежник, у време туристичке сезоне у временском периоду од маја до октобра, на сваких 60 минута. Радно време возића је од 09-21h.

КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА - Водоводна мрежа: Од водопривредних објеката најзначајније су Акумулације и брана „Селиште“ на Гочу, систем одводних канала за спречавање плављења пољопривредних површина у насељу дуж Западне Мораве и Попинске реке, регулација (у насељеном месту Врњачка Бања) корита Врњачке и Липовачке реке. Преко јединственог водоводног система врши се водоснабдевање Врњачке Бање и насеља Руђинци, Врњци, Штулац, Гоч и Станишинци. Остала насељена места на територији општине имају своје локалне водоводе. На територији општине Врњачка Бања постоји 14 насељених места. Само 6 насељених места ове општине (Врњачка Бања, Врњци, Руђинци, Гоч, Станишинци и Штулац) имају изграђен заједнички водовод, за чије одржавање је задужено јавно предузеће „Бели Извор“. Врњачка Бања се снабдева водом из следећих система: - Захватањем каптираних извора „Гочки довод“, довод „Бели извор - Белимарковац“, довод „Станишинци“; - Захватањем површинских вода из водотока Новоселска река, Каменичка река и Врњачка река; - Захватањем подземних вода бунарима на изворишту „Витојевац“ и „Угљарево“. Дистрибутивна мрежа је подељена у 3 висинске зоне: • I зона - потрошачи до коте 235 мнм • II зона - потрошачи између коте 235 мнм и 275 мнм • III зона - потрошачи изнад коте 275 мнм Пречници дистрибутивне мреже се крећу између 0 25 и 0 300. Број прикључака на градску водоводну мрежу износи 9623 прикључака домаћинстава и 1153 правна лица, што укупно износи 10776 прикључака. Процент покривености износи 98%. Изграђени објекти - филтерска постројења, црпне станице: 1. Филтерско постројење „Новоселска река“ (таложница, спори пешчани филтери) 2. Филтерско постројење „Врњачка река“ (спори пешчани филтер) 3. Филтерско постројење „Каменица“ (спори пешчани филтер) 4. Црпна станица „Селиште“ 5. Црпна станица „Витојевац“ 6. Црпна станица „Угљарево“ 7. Брана са акумулацијом „Селиште“. Хлорне станице: У систему су следеће хлорне станице: 1. Дуге 2. Расје 3. Липова 4. Витојевац 5. Врњачка река 6. Угљарево Водоводи осталих насељених места су Одлуком о води и канализацији дати на управљање зависном друштву „Врући извори Грачац“ А.Д. Квалитет воде: Контролу квалитета воде обавља Завод за јавно здравље из Краљева, према Уговору за обављање послова санитарно хигијенске контроле воде за пиће, а на основу Закона о заштити становништва од заразних болести (Сл. гласник РС, бр.125/04), Закона о водама (Сл. гласник РС, бр.30/10 и 93/12), Правилника о хигијенској исправности воде за пиће (Сл. гл. СРЈ 42/98 и 44/99). На основу досадашњих резултата извршених анализа воде за пиће, проценат бактериолошке и физичко хемијске неисправности прегледаних узорка из мреже водовода је у дозвољеним границама према препорукама Светске здравствене организације. Периодични преглед дезинфиковане воде из мреже водовода, као и преглед недезинфиковане воде са изворишта, а према Правилнику о хигијенској исправности воде за пиће (Сл. лист СРЈ, бр.42/98 и 44/99), обавља се једном годишње. Свакодневну контролу воде за пиће на одређене физичко хемијске параметре обавља и интерна лабораторија на филтерском постројењу „Новоселска река“ у Липови. Контрола квалитета отпадних вода: Контрола квалитета отпадних вода се обавља од стране Завода за јавно здравље из Краљева, а на основу склопљеног Уговора према важећим законским прописима. Узорковање се обавља квартално - четири пута годишње, на следећим местима: - речна вода из реке Западне Мораве - 100м пре улива отпадне воде из канализације; - речна вода из реке Западна Морава - 100м после улива отпадне воде из канализације; - отпадна вода из канализације на месту улива у реку Западну Мораву. На основу Извештаја Завода за јавно здравље, речна вода из реке Западне Мораве - 100м пре улива отпадне воде из канализације и речна вода из реке Западне Мораве - 100м после улива отпадне воде из канализације Врњци, ВрњачкаБања у тренутку узорковања са аспекта испитиваних параметара, сходно одредбама Уредбе о граничним вредностима емисије загађујућих материја у води и роковима за њихово достизање („Сл. гласник РС“, бр.67/11), Правилника о утврђивању водних тела површинских и подземних тела („Сл. гласник РС“, бр.96/2010), Правилника о параметрима еколошког и хемијског статуса површинских вода и параметрима хемијског и квантитативног статуса подземних вода („Сл. гласник РС“, бр.74/11), Уредбе о граничним вредностима емисије загађујућих материја у површинским и подземним водама и

седименту и роковима за њихово достизање („Сл. гласник РС“, бр.50/12) одговарају нормама прописаним за речне воде ЗМОР - 1 тип 2 класе еколошког статуса водотока IV у микробиолошком погледу, а у физичко - хемијском погледу пре улива отпадне воде из канализације одговарају нормама прописаним за речне воде ЗМОР - 1 тип 2 класе еколошког статуса водотока IV, а после улива отпадне воде из канализације одговарају нормама прописаним за речне воде ЗМОР - 1 тип 2 класе еколошког статуса водотока V (због амонијум јона). - Канализациона мрежа: На територији општине Врњачка Бања изграђена је јавна канализациона мрежа, док је у циљу унапређења комуналне инфраструктуре општине, израђен Генерални пројекат канализационе мреже за подручје општине Врњачка Бања и извршен откуп парцеле у површини од око 3 хектара у атару села Штулац, а у циљу иградње „мокрог поља“, односно нове лагуне за канализациони систем општине. Одржавање канализационе мреже је надлежност јавног предузећа „Бели Извор“ Врњачка Бања и Зависног друштва „Врући извори Д.О.О.“ Грачац. Дужина главног колектора износи преко 30 км. Постојећи систем атмосферске канализације у Врњачкој Бањи је конципиран на принципу да се атмосферски талог најкраћим путем одводи до природних реципијената - речних токова Врњачке и Липовачке реке који пролазе кроз град. - Електрична мрежа: Дистрибутивна мрежа Врњачке Бање напаја се преко два тронамотајна трансформатора 110/20/10 кВ укупне инсталисане снаге 40 МВА. Трафостаница (ТС) 110/20/10 кВ Врњачка Бања напаја четири извода на 10 кВ, односно седам на 20 кВ, са укупно 172 трафостанице X/0.4 кВ (100 трафостаница 20/0.4 кВ и 72 трафостанице 10/0.4 кВ), са укупном инсталисаном снагом 48,035 МВА. Надземна мрежа је у укупној мрежи заступљена са 93%. Изводи 10 и 20 кВ мреже су 5 % на бетонским и 95 % на дрвеним стубовима, док је код мреже 0.4 кВ, 20 % на бетонским и 80 % на дрвеним стубовима. Заштитна зона постојећих далековада (за далековод 110 кВ и 220 кВ износи 21м и 30м респективно) није свуда испоштована. Подземна (кабловска) мрежа. Предвиђено је да се трасе постојећих подземних кабловских водова (20 кВ, 10 кВ и 0,4 кВ) задрже и да се по постојећим трасама могу полагати нови водови, под условом да не угрожавају остале подземне инсталације. На ужем градском подручју, као и на комплексима друштвеног стандарда, здравствених центара, хотела, лечилишта, одмаралишта, школа, обданишта, спортско - рекреационих центара, индустрије, складишта, паркова, комуналних организација, мрежа је подземна кабловска. Процент електрификације у 2016. години у општини је 100%. Што значи да је свим домаћинствима и насељима у Врњачкој Бањи у потпуности доступна електрична енергија, због чега у наредном периоду нису потребни озбиљнији захвати. Квалитет и поузданост у снабдевању електричном енергијом. Реализацијом пројекта уземљења мреже 10 и 20 кВ преко нискоомске отпорности и пуштањем система у рад октобра 2003. године, дошло је до смањења пренапона у мрежи, што је условило смањење пробоја на постројењима дистрибутивних ТС 10(20)/0.4 кВ, као и до драстичног смањења броја кварова на кабловској мрежи, чиме се број прекида у напајању електричном енергијом вишеструко смањио. Јавна расвета - Улична расвета је једна врста спољног осветљења саобраћајних површина моторног или пешачког саобраћаја у насељеним местима или изван насељених места. Поред уличне у Врњачкој Бањи је заступљено и осветљење парковских и других површина у општој употреби, као и декоративна расвета на јавним објектима, културноисторијским споменицима и споменицима природе. Распоред светиљки зависи од стварних услова и ситуација површина које треба осветлити. - Постоји шест класа спољног осветљења (А1, А2, Б1, Б2, Ц и Д) и за сваку од њих препоручена минимална вредност осветљености. Поред осталог, овај распоред зависи од захтева инвеститора и од врсте улице (коловоза). Светиљке се постављају на одређеној висини изнад површине коју треба осветлити. Могу бити постављене: - на стубовима различитих типова у зависности од решавања осветљења и осталих захтеваних услова. Ови стубови могу да се користе само за ношење светиљки, али могу бити и за друге намене, а узгред и за уличну расвету; - на затегама (поцинковано челично уже пречника 8 до 11мм), које су обично причвршћене на фасаде зграда; - на фасади зграда, у улицама где нема много зеленила и ако су профили улица уски. За ову врсту осветљења се примењују сијалице са натријумовом паром ниског притиска (дају жуту светлост), високог притиска (дају зелено - жуту светлост), метал - халогене (посебна врста живиних сијалица које дају белу боју), као и сијалице са живином паром (које се сматрају превазиђеним). Када се користи монтажа на металним стубовима, напојни кабл је укопан по свим прописима и правилима за полагање каблова у земљи. За прелазе испод путева се користе кабловице(цеви) које штите кабл од механичких оштећења. Када се користи монтажа на бетонским стубовима, који уједно служе за НН мрежу и ако је она изведена самоносећим кабловским снопом, за напајање светиљки се користе два проводнока овог снопа пречника 16 мм² (2x16). У следећој табели су дати збирни подаци о постојећем стању инсталације јавног осветљења за целу општину, а према броју светиљки, врсти и снази извора светла. - Пошта и телекомуникација: На подручју општине Врњачке Бање раде четири доставне поште: Врњачка Бања,

Подунавци, Ново Село и Врњци. Пошта у Врњачкој Бањи, површине од око 2.000 м² задовољава потребе за поштанским услугама и смештај централе. Телекомуникације које реализује „Телеком Србија“ а.д. за подручје општине Врњачка Бања, одговарају следећим подацима: На подручју општине Врњачка Бања инсталиране су централе за место Врњачка Бања, Подунавци, Руђинци, Отроци, Вранеша, Ново Село, Станишинци (делом покрива и насељена места Брезовица и Стублице у СО Трстеник, као и Велику Врбницу и Стрменицу у СО Александровац) и Дубље са које се напајају претплатници у Штулцу, а други део са ове централе се напајају претплатници места Дубље и Попина у СО Трстеник. Укупан капацитет инсталираних телефонских прикључака је 15.534 прикључка од чега су у раду 11.741 прикључка, а 3.793 су слободни прикључци. 1. У самој Врњачкој Бањи (централе обухватају центар Бање, Липову, велику и малу реку, део Врњаца улицом Кнеза Милоша, део Дубраве) инсталирано је 8.611 прикључака, од тога су у раду 6.097 прикључка, а 2.514 су слободни. 2. Подручје Подунаваца, дела Доњег Грачаца и дела Вранеша покрива централа у Подунавцима са инсталираних 1.104 прикључка, од тога су у раду 846 прикључка, а 187 је слободно. 3. Подручје Новог Села, дела Врњаца испод пруге и улаза у Врњачку Бању до ЕПС - а, Мезграје, Рсоваца и дела Доњег Грачаца покрива централа у Новом Селу са инсталираних 2.592 прикључка, од тога су у раду 2.237 прикључка, а 355 су слободни. 4. Подручје Штулца је покривено са централе у Дубљу са које се напајају и претплатници у местима Дубље и Попина СО Трстеник. Капацитет централе је 872 прикључка, од тога су у раду 721 прикључка, а 151 су слободни бројеви. 5. Централа у Станишинцима покрива насељена места Станишинци, Гоч, Гарешница, као Брезовицу и Стублице у СО Трстеник и Велику Врбницу и Стрменицу у СО Александровац. Капацитет централе је 704 прикључка, од тога у раду 574 прикључка, а 130 су слободни бројеви. 6. Централа у Руђинцима покрива ово насеље и капацитет централе је 521 прикључка, од тога је у раду 334 прикључка, а 187 су слободни бројеви. 7. Централа у Вранешима покрива ово насеље и капацитет централе је 557 прикључка, од тога је у раду 418 прикључка, а 139 су слободни бројеви. 8. Централа у Отроцима покрива насеља Отроци, део Горњег Грачаца и део Брекиња. Капацитет централе је 573 прикључка, од тога су у раду 514 прикључка, а 59 су слободни бројеви. 9. Новом технологијом мини ИПАН централама које су повезане оптичким кабловима са централама вишег ранга напајају се поједине новоизграђене стамбене зграде у Врњачкој Бањи и то у стамбеном комплексу „Соларис“, Мишка Ерчевића 65, Југ Богдановој 7, вила „Тарабош“ у ул. 1 Маја, стамбени комплекс зграда у ул. Вука Караџића где је укупно инсталирано 576 прикључка, од тога су у раду 12 прикључка, а 564 су слободни бројеви. 10. Све централе на територији СО Врњачка Бања су конципиране тако да корисницима телефонских услуга нуде увођење фиксног прикључка, могућност услуге неограниченог приступа Интернету великих брзина протока, могућност услуге дигиталне телевизије ИПТВ пакет. Територија општине Врњачка Бања покривена је преко 95% сигналом Мобилне телефоније три оператера: Телеком, Теленор и ВИП са двадесетак базних станица. Централна зона Врњачке Бање, дуж Врњачке променаде од улице Цара Душана до минералног извора Језеро покривена је WiFi сигналом. На Врњачкој променади и централном Бањском парку, код минералних извора Топла вода и Језеро, пуштено је у функцију 5 интерактивних туристичко информативних киоска са слободним приступом интернету. Комплетна територија Врњачке Бање и делови околних сеоских насеља покривени су Мрежом оператера СББ са преко 2000 прикључака. - Услуге уклањања отпада Технички аспекти система управљања отпадом - Комунално јавно предузеће „Бањско зеленило и чистоћа“ у чијој је надлежности прикупљање и уклањање отпада тренутно примењује методе засноване углавном на неселективном сакупљању отпада, његовом транспорту и одлагању на претоварној станици које је несанитарног карактера. Услуга се врши у свим месним заједницама којих има 14. Врњачка Бања не поседује санитарну депонију. Општина за одлагање комуналног отпада користи уговорену санитарну депонију предузећа АКО АСА у Лапову док се претовар комуналног отпада врши на претоварној станици које се налази на територији села Грачац. Укупна количина сакупљеног, претовареног и депонованог отпада је око 9000 тона годишње. У фази сакупљања врши се селекција и одвајање пет амбалаже која износи око 8 тона годишње. Процент покривености градског подручја је 100 %, а сеоског око 60 %.

Показатељи развоја пољопривреде

Пољопривредно земљиште: Пољопривредно земљиште: На подручју општине Врњачке Бања највећи удео у површини од 10.269 ха имају пољопривредни ресурси. Структуру пољопривредног земљишта од укупне површине земљишта чине: - ораничне површине (2699 ха), - ливаде и пашњаци (2216ха), - воћњаци (460 ха) и - виногради (1 ха).

Вишегодишњи засади: Вишегодишњи засади: Општина Врњачка Бања располаже добрим земљиштем и климатским чиниоцима за развој воћарства. На коришћеној површини под воћем, највише је заступљена шљива са 223.350 стабала, јабука са 47.210 стабала и виногради са 30 родних чокота.

Сточни фонд: Сточни фонд: Према прелиминарним резултатима анкете Општинске управе општине Врњачка Бања, спроведене у периоду септембар - децембар 2012. године, на статистичком узорку РЗС - а Попис пољопривреде 2012. године, може се закључити да се бројчано стање стоке на територији општине Врњачка Бања значајно променило у односу на раније посматране периоде, нарочито у погледу великог смањења броја говеда на рачун повећања броја свиња, оваца и живине. Остварена примарна производња у свим гранама пољопривреде битан је предуслов за бржи развој како бањско - услужних функција тако и прерађивачких капацитета у оквиру прехрамбеног комплекса. Према подацима из годишњих обрачуна за 2003. годину привредни субјекти из области пољопривреде располажу са свега 2 % основних средстава привреде општине Врњачка Бања, запошљавају само 4 % запослених у привреди, остварују 2% прихода и послују са губитком од 1 %. Говедарство - Ако се упореде подаци о броју говеда на 100 ха пољопривредне површине у општини Врњачка Бања и осталим општинама Рашког округа, са 50 грла у 2001. години, Врњачка Бања је на првом месту. Према подацима о вештачком осемењавању женских приплодних грла говеда на територији општине Врњачка Бања, у периоду од 2003 - 2012. године, може се закључити да је просечна стопа осемењавања у односу на расположиво бројчано стање преко 90 %, што нам указује да је ова значајна мера за унапређење говедарства (расни састав, продуктивност) преодминантно заступљена. Међутим, негативна околност је мали број плоткиња у матичним запатима и недовољна контрола продуктивности тих грла, па немамо довољно валидних параметара који би нам указивали на просечне производне могућности крава. Производња млека је и даље сегмент који доноси највећим делом и најбржи доходак пољопривредним домаћинствима на територији наше општине, као и Републике. Свињарство - Посматрано на локалном нивоу, број свиња на територији општине Врњачка Бања се повећава до 1998. године, а затим се нагло смањује, да би у 1993. години био мањи него 1980. године. Између 1993. године и 2001. године постоји лагани раст у броју свиња на територији општине Врњачка Бања. Врњачка Бања и по овом параметру предњачи. Свињарство на територији нашег округа нема тако снажну традицију као говедарство, нити је била заступљена робна производња са фармама средњег и великог капацитета. Производња је углавном за сопствене потребе и као додатни извор прихода. Генетски потенцијал свиња на територији општине Врњачка Бања је веома неуједначен, нема никаквог организованог програма набавке приплодног материјала нити одгајивачког циља, а мере унапређења свињарства (вештачко осемењавање плоткиња семеном тестираних нерастова супериорне генетике, контролисаног здравственог стања) се примењују стихијски, без контроле од 1998. године. Нешто организованије и са становишта здравствене исправности квалитетније, ова мера се спроводи од када је сточарско - ветеринарски центар у Великој Плани почео организовану дистрибуцију семена испитаних нерастова једном седмично на територији општине Врњачка Бања (2000. године). Не постоје грла у матичној евиденцији стручних служби на територији општине Врњачка Бања. Овчарство - Број оваца на територији општине Врњачка Бања се повећава, али посматрано на нивоу округа, са 30 оваца на 100 ха пољопривредне површине Врњачка Бања је на последњем месту. Овом чињеницом потврђујемо да се развоју овчарства није придавало већег значаја у нашој општини, иако за то има изванредних природних ресурса и економске оправданости. Ако се узме у обзир да су овце: - Веома рентабилне животиње; - Са мало захтева у смислу исхране и држања; - Корисне за побољшање квалитета наших пашњачких површина (нарочито у прегонском начину држања, комбиновано са држањем говеда); - Животиње чије је парење сезонски, али се применом савремених биотехнолошких метода може постићи вансезонски припуст, који резултира са два јагњења годишње, уз повећан проценат ближњења и - Да су јагњад веома тражена роба која скоро увек има добру цену, сматрамо својом обавезом да препоручимо одређене подстицајне мере за развој овчарства као производње која одговара како оперативном менаџменту нашег пољопривредног газдинства, тако и менаџменту за очување човекове околине. Живинарство - У последње две декаде број живина на територији општине Врњачка Бања је знатно опао, највећим делом захваљујући нестабилном тржишту и стечају друштвених предузећа која су се бавила овом производњом, као и услед ратних дејстава и несигурног снабдевања електричном енергијом. У развоју живинарства се најмање улагало и с обзиром на навике да становништво у руралним срединама највећим делом обезбеђује потребе за пилећим месом и јајима у сопственој, самодовољној производњи, за тржиште се не производи довољно. На територији општине Врњачка Бања тренутно не постоји активна клиника за живину, нити постоје регистровани прерадни капацитети, па самим тим произвођачи нису у могућности да на законски дозвољен начин врше клање живине, што је наравно

ограничавајући фактор за развој живинарства. Рибарство - За све љубитеље спортског риболова и пецања, Врњачка Бања и њена околина прави су „златни рудник“. Од јужног обода општине и рекама богатих падина планине Гоч, до њених северних граница и Западне Мораве, Врњачка Бања је рај за пецароше. Мушичарски ревер „Лопатница“ - Овај ревер је организован по угледу на стандарде европских ревера. Циљ при оснивању је био омасовљавање и оживљавање салмонидног дела рибарског подручја и пуно искоришћавање рибарског капацитета. Постоји прописана мера за лов, а ловцима је дозвољено да излове три рибе, преко тог установљеног лимита. Ограничен број ловаца у ревиру, река подељена тако да сваки риболовац добије свој део, обезбеђен паркинг, евиденција улова, уређен простор на отвореном са љуљашкама и клацкалицама за децу, све то и више од тога, сведочи о промишљеној организацији овог ревера. У сарадњи са еко - покретом „Лопатница“ ради се на обезбеђивању смештаја за госте у оквиру локалне домаће радности и сеоског туризма. Подунавачке баре прави су рај за пецароше. Надомак корита Западне Мораве, која је и сама риболовачки драгуљ своје врсте, у прелепом природном окружењу и са пуно хлада, Подунавачке баре, сваком пецарошу нуде чисто уживање. Подручје је испресецано шумарцима, рекама, њивама и пољима, са Гледићким планинама које доминирају севером и Гочом, Столовима и Жељином, који кресе јужни видик, пецање у Подунавачким барама, више је од спорта. То је релаксација и одмор, који само пецароши могу да схвате без објашњавања. Стога све више страствених риболоваца, посећује Врњачку Бању из које на коју год страну да крену, могу доћи до идеалне реке на којој могу провести дан. Ни Врњачка Бања није заборавила на пецароше у својој богатој туристичкој понуди, па се сваке године на Подунавачким барама организује такмичење у спортском риболову, које је изузетно посећено од стране љубитеља овог спорта.

Механизација, опрема и објекти: Механизација, опрема и објекти: На територији општине Врњачка Бања се налази укупно: - 1003 мотокултиватора - 1213 трактора - 53 комбајна - 23 берача кукуруза - 4588 прикључних уређаја - 126 машине за маш. мужу - 439 млина - 764 круњача - 35679 пластеника - 3725 стакленика - 1632 објекта за говеда - 1556 објекта за свиње.

Механизацуха, опрема и објекти, пластеници и стакленици

	Мотокултиватор	Трактор	Комбајн	Берач кукуруза	Прикључни уређаји	Машине за маш. мужу	Млин	Круњач	Пластеници (m ²)	Стакленици(m ²)	Бр. Објеката -говеда	Бр. Објеката □свињ
Вукушица	14	43	0	1	108	0	2	15	0	0	35	38
Врњци	53	53	4	1	165	2	34	47	651	0	60	78
Вранешци	105	175	13	4	528	26	20	75	10	0	258	122
Штулац	52	97	2	5	343	5	26	72	0	0	65	158
Станишинци	43	35	0	0	142	1	21	11	0	0	67	48
Руђинци	55	52	2	1	155	0	5	14	8100	2500	40	75
Рсавци	34	22	0	0	64	0	3	7	2300	0	62	30
Подунавци	84	116	6	4	457	18	23	64	3035	0	174	191
Отроци	38	74	1	1	230	7	6	11	51	0	79	71
Ново Село	191	258	12	3	1167	44	220	228	15051	25	353	369
Липова	26	21	0	0	74	0	12	8	0	0	42	29
Грачац	167	141	13	3	778	23	55	168	286	0	299	225
Гоч	3	11	0	0	42	0	5	2	0	0	12	6
Врњ. Бања	137	114	0	0	332	0	7	42	6195	1200	84	116
Остало	1	1	0	0	3	0	0	0	0	0	2	0
Укупно	1003	1213	53	23	4588	126	439	764	35679	3725	1632	1556

Радна снага: Радна снага: У пољопривреди Републике Србије са 99,5 % доминира сектор домаћинства у односу на правна лица и предузетнике. Укупан број ангажованих лица у пољопривреди је 1.442.628, од чега је 98,2% у сектору домаћинства. Највећи број чланова породичних газдинстава (47 %) ради на газдинствима величине 2 - 10 хектара; Највећи део пољопривредне радне снаге на породичним газдинствима у Републици Србији чине чланови породице или рођаци (56,3 %); Близу 33 % носиоца газдинстава је старије од 65 година; На нивоу читаве Србије, жене су заступљене међу носиоцима газдинстава са 17,3 %, а међу управницима газдинства свега их је 15,9 %; Жене чине већину међу члановима породице и рођацима који су обављали пољопривредну активност на газдинству (чак 63 %). Пописом пољопривреде у 2012. години, на територији општине Врњачка Бања анкетирано је 2.932 домаћинства, са укупним бројем ангажованих лица 8.796. Рад утрошен у пољопривреди изражава се годишњим радним јединицама, које представљају количину рада утрошеног за обављање пољопривредне

делатности на газдинству. Укупан број годишњих радних јединица утрошених за обављање пољопривредне производње у Врњачкој Бањи је 3.941. Просечан број годишњих радних јединица по газдинству у Врњачкој Бањи је на нивоу просека Републике Србије и износи 1,02 док је просечна вредност овог показатеља у земљама чланицама ЕУ 0,82.

Поређење показатеља продуктивности Републике Србије, ЕУ у земљама у окружењу

	Просечан број годишњих радних јединица по газдинству	Годишње јединице рада по хектару коришћеног пољопривредног земљишта	Годишње јединице рада по условном грлу стоке
Република Србија	1,02	0,19	0,32
ЕУ	0,82	0,06	0,07
Црна Гора	0,98	0,22	0,40
Румунија	0,42	0,12	0,30
Мађарска	0,73	0,09	0,17
Хрватска	0,79	0,14	0,18
Бугарска	1,10	0,09	0,35

Структура пољопривредних газдинстава: Структура пољопривредних газдинстава: Спровођењем Пописа пољопривреде 2012. године први пут је извршена типизација - класификација пољопривредних газдинстава у Републици Србији, која се заснива на економском критеријуму и структурним карактеристикама пољопривредних газдинстава. Укупан број пољопривредних газдинстава у општини Врњачка Бања је 2.932, а просечна економска величина пољопривредног газдинства износи 5.939 евра (4.990 евра у сектору породичних газдинстава и 204.755 евра у сектору правних лица и предузетника). Просечну економску величину пољопривредног газдинства доминантно опредељује сектор породичних пољопривредних газдинстава, с обзиром на то да овај сектор учествује са 99,5 % у укупном броју пољопривредних газдинстава у Србији. Према подацима Евростата, просечна економска величина пољопривредног газдинства у ЕУ - 28 (податак за 2010. годину) износи 25.128 евра, што је за више од четири пута изнад вредности овог индикатора за нашу општину, која је пропорционалне вредности просека Републике Србије. Највећу просечну економску величину пољопривредног газдинства има Регион Војводине (12.032 евра), а најмању Регион Јужне и Источне Србије (3.414 евра). Посматрано по класама економске величине пољопривредних газдинстава, највећи број пољопривредних газдинстава у Републици Србији (45,7 %) има економску вредност газдинства мању од 2.000 евра (класа економске величине од 0 до 1.999 евра), а најмањи број пољопривредних газдинстава (0,3% укупног броја) евидентира се у класи економске величине 100.000 и више евра.

Производња пољопривредних производа: Производња пољопривредних производа: Гледано према типу пољопривредне производње, пољопривреду општине Врњачка Бања карактерише доминација мешовитих пољопривредних газдинстава, с обзиром на то да више од половине пољопривредних газдинстава (53,7 %) припада једној од три групе пољопривредних газдинстава са мешовитом биљном и сточарском производњом. Специјализованих газдинстава је 46 %, с тим што је у овој групи највише специјализованих за ратарску производњу, а најмање за повртарство, цвећарство и остале хортикултуре.

Земљорадничке задруге и удружења пољопривредника: Земљорадничке задруге и удружења пољопривредника: На подручју општине Врњачка Бања средином деведесетих година функционисале су пољопривредне задруге и једно пољопривредно добро. Са доношењем Закона о повраћају пољопривредног земљишта ранијим власницима, земљиште које су користиле земљорадничке задруге им је одузето и тада су задруге почеле да пропадају. Тренутно на подручју општине постоје 3 земљорадничке задруге и то Пољопривредна задруга "Агробери" Врњачка Бања, Земљорадничка задруга "Еко Бразда" Ново Село и Земљорадничка задруга "Памат" Врњачка Бања. Када су Удружења пољопривредника у питању, ситуација је мало боља, функционише неколико удружења. Удружења пољопривредника имају велики потенцијал, посебно се истиче Удружење „Гочки пастири“ и Удружење пчелара који су сопственим средствима, као и средствима из буџета општине Врњачка Бања успели да постигну неки жељени резултат.

Трансфер знања и информација: Трансфер знања и информација: Пољопривредни произвођачи су веома заинтересовани за обуке и предавања која се организују од стране Општинске управе општине Врњачка Бања, надлежног Министарства, као и за све врсте обука организованих од стране истраживачких установа, привредних субјеката и агенција. Најбољи временски период одржавања едукација пољопривредницима обавља се у зимском периоду, када је мањи интензитет радова у пољопривреди, организујући предавања за која пољопривредници покажу највише интересовања. Најчешће су то предавања на теме: - нове сорте поврћа и њихово гајење; - нове сорте воћа и њихово гајење; - заштита биља; - гајење говеда, оваца и коза.

Програм мера подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја

ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ ПЛАНИРАНИХ МЕРА И ФИНАНСИЈСКИХ СРЕДСТАВА

Табела 1. Мере директних плаћања

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ постицаја по јединици мере (апсолутни износ у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
1	Регреси	100.1	1.000.000,00	2.000,00	0	40.000,00	0,00
	УКУПНО		1.000.000,00				

Табела 2. Мере кредитне подршке

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ постицаја по јединици мере (апсолутни износ у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
	УКУПНО						

Табела 3. Мере руралног развоја

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
1	Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	101	9.000.000,00	40	80.000,00	0,00
	УКУПНО		9.000.000,00			

Табела 4. Посебни подстицаји

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ постицаја по јединици мере (апсолутни износ у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
1	Подстицаји за промотивне активности у пољопривреди и руралном развоју	402	1.000.000,00	0,00	100	900.000,00	0,00
	УКУПНО		1.000.000,00				

Табела 5. Мере које нису предвиђене у оквиру мера директних плаћања, мера кредитне подршке, мера руралног развоја и посебних подстицаја

Редни број	Назив мере	Шифра мере	Планирани буџет за текућу годину без пренетих обавеза (у РСД)	Износ подстицаја по јединици мере (апсолутни износ у РСД)	Износ подстицаја по кориснику (%) (нпр. 30%, 50%, 80%)	Максимални износ подршке по кориснику (ако је дефинисан) (РСД)	Пренете обавезе
	УКУПНО						

Табела 6. Табеларни приказ планираних финансијских средстава

Буџет	Вредност у РСД
Укупан износ средстава из буџета АП/ЈЛС планираних за реализацију Програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја (без пренетих обавеза)	11.000.000,00
Планирана средства за директна плаћања	1.000.000,00
Планирана средства за кредитну подршку	0,00
Планирана средства за подстицаје мерама руралног развоја	9.000.000,00
Планирана средства за посебне подстицаје	1.000.000,00
Планирана средства за мере које нису предвиђене у оквиру мера директних плаћања, кредитне подршке и у оквиру мера руралног развоја	0,00
Пренете обавезе	0,00

Циљна група и значај промене која се очекује за кориснике: Циљна група и значај промене која се очекује за кориснике: Мере подршке су намењене регистрованим пољопривредним газдинствима и удружењима са територије општине Врњачка Бања и средства су усмерена за набавку квалитетних говеда, оваца, коза и свиња, пчелињих друштава, као и квалитетних садница воћа са циљем повећања и побољшања сточног фонда, као и система за наводњавање пољопривредне производње. Такође, део средстава се издваја за едукацију пољопривредника, кроз организовање стручних предавања из области пољопривредне производње и посете пољопривредних сајмова. Очекује се да ће планиране мере подршке, које су намењене индивидуалним пољопривредним произвођачима и пољопривредним удружењима, довести до повећања продуктивности и ефикасности рада и запошљавања на пољопривредним газдинствима, подизања квалитета живота у сеоским срединама, као и даљем подстицању удруживања.

Информисање корисника о могућностима које пружа Програм подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја: Информисање корисника о могућностима које пружа Програм подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја: Општинска управа општине Врњачка Бања своје потенцијалне кориснике о мерама Програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Врњачка Бања за 2024. годину, информисе путем: 1. локалних телевизија 2. званичног сајта Општинске управе општине Врњачка Бања 3. организовањем предавања и трибина.

Мониторинг и евалуација: Мониторинг и евалуација: За мониторинг и евалуацију Програма подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја општине Врњачка Бања за 2024. годину, задужени су општински одсеци који прате реализацију мера које се спроводе путем јавног огласа, односно конкурса и кроз израду одговарајућих извештаја и информација које достављају надлежним органима (Општинском већу, Скупштини општине и др.).

II. ОПИС ПЛАНИРАНИХ МЕРА

2.1. Назив и шифра мере: 100.1 Регреси

2.1.1. Образложење: У складу са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Сл. гласник РС“, бр. 10/13, 142/14, 103/15 и 101/16), АП и ЈЛС могу да утврђују мере које се односе на директна плаћања и то за регресе за репродуктивни материјал (вештачко осемењавање). Ова мера је у складу са националном Стратегијом пољопривреде и руралног развоја 2014. године - 2024. године. Сточарство у претходних пар година се постепено опоравља, модернизује и повећава се квалитет грла стоке. Виши степен раста је присутан у сектору млекарске производње у односу на друге видове производње. Сточарска производња се углавном одвија на малим фармама, односно пољопривредним газдинствима. Регресирањем за репродуктивни материјал (вештачко осемењавање) остварује се поправљање расног састава говеда на територији општине Врњачка Бања, у циљу повећања производње и квалитета млека и меса код комерцијалних произвођача.

2.1.2. Циљеви мере: Реализација ове мере позитивно утиче на економски и социјални развој руралне средине: • подизање конкурентности производње и стварање тржишно одрживог произвођача; • обезбеђивање услова за уравнотежен развој говедарства; • боље коришћење расположивих ресурса; • јачање вертикалне интеграције у производњи млека и меса; • подизање стандарда живота у руралној средини и пољопривредних произвођача кроз повећање и стабилност дохотка пољопривредних газдинстава.

2.1.3. Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду: Имплементација НПП захтева годишње усклађивање расподеле планираних буџетских средстава кроз годишњу уредбу о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју. Директна плаћања представљају плаћања која се директно додељују произвођачима кроз одређене шеме подршке, а која су у највећој мери невезана за врсту и ниво производње. Директна плаћања суштински имају за циљ стабилизацију дохотка произвођача, али да би остварили што већи профит, произвођачи морају да одговоре на тржишне сигнале, тако што ће производити производе за којима постоји тражња на тржишту.

2.1.4. Крајњи корисници: Крајњи корисници мера регреса за вештачко осемењавање су физичка лица, односно индивидуални пољопривредни произвођачи регистровани у регистру пољопривредних газдинстава, у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју.

2.1.5. Економска одрживост: Подносилац захтева не мора да доказује економску исплативост пројекта кроз форму Бизнис плана.

2.1.6. Општи критеријуми за кориснике: Корисник треба да има регистровано пољопривредно газдинство уписано у Регистар пољопривредних газдинстава, са активним статусом и са пребивалиштем на територији општине Врњачка Бања, извод из регистра пољопривредних газдинстава о сточном фонду, фотокопију рачуна овлашћене ветеринарске станице, фотокопију пасоша за осемењено грло и фотокопију банкарске картице са бројем наменског рачуна пољопривредног газдинства.

2.1.7. Специфични критеријуми: Не постоје специфични критеријуми за коришћење ове мере подстицаја.

2.1.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

Шифра инвестиције	Назив инвестиције
100.1.1	Регрес за репродуктивни материјал (вештачко осемењавање)

2.1.9. Критеријуми селекције:

Редни број	Тип критеријума за избор	Да/Не	Бодови
1	Критеријуми селекције се не примењују при реализацији ове мере, већ се средства одобравају по редоследу доспећа потпуних захтева до утрошка средстава.	да	

2.1.10. Интензитет помоћи: Износ регреса за репродуктивни материјал (вештачко осемењавање) се исплаћује у износу од 2.000,00 динара за свако осемењавање по приплодном грлу, извршено у периоду од 01.12.2023. године до 01.12.2024. године.

2.1.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Број осемењених грла
2	Укупан број подржаних газдинстава за регресе за репродуктивни материјал (вештачко осемењавање)

2.1.12. Административна процедура: Реализација регресирана за репродуктивни материјал (вештачко осемењавање) се спроводи на следећи начин: - објављивање јавног позива за подношење захтева за регрес. Уз захтев се прилаже: 1. Фотокопија личне карте 2. Потврда о активном статусу пољопривредног газдинства, 3. Извод из регистра пољопривредних газдинстава о сточном фонду који издаје Управа за трезор, 4. Картон за вештачко осемењавање (рачун овлашћене ветеринарске станице) о извршеном плаћању за вештачко осемењавање у периоду од 01.12.2023. године до 01.12.2024. године, 5. Фотокопију пасоша за осемењено грло и 6. Фотокопију банкарске картице са бројем наменског рачуна пољопривредног газдинства. Комисија за пољопривреду општине Врњачка Бања утврђује да ли су испуњени прописани услови за остваривање права на коришћење регреса, на сваком заседању и након прегледа доспелих захтева у датом тренутку, по редоследу доспећа, доставља Одлуку о исплати поднетих захтева за регресирана вештачко осемењавања приплодних животиња Одсеку за привреду и друштвене делатности који доноси Решења о исплати средстава и прослеђује их Одсеку за буџет и финансије на даљу реализацију, односно исплату истих. Средства се одобравају корисницима који испуњавају услове, редом на основу поднетих комплетних захтева до утрошка расположивих средстава, са крајњим роком за подношење захтева до 01.12.2024. године.

2.2. Назив и шифра мере: 101 Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава

2.2.1. Образложење: Техничко - технолошка опремљеност пољопривредног сектора захтева значајније инвестиције у модернизацију производње пољопривредних газдинстава, као и опрему, технологију и јачање производног ланца. У складу са Стратегијом пољопривреде и руралног развоја, највећи део средстава је управо намењен расту конкурентности. Мера инвестиције у физичка средства пољопривредних газдинстава подржава мала и средња пољопривредна газдинства у циљу унапређења средстава и процеса производње, продуктивности, конкурентности, као и технолошког оспособљавања газдинстава у складу са ЕУ стандардима, а све ради постизања веће економске ефикасности, веће оријентисаности ка тржишту и дугорочне одрживости. Иако ова газдинства карактерише специјализована производња, кључни проблем овог сектора је уситњеност поседа, високи трошкови производње и немогућност утицаја на цене у ланцу исхране, техничка опремљеност газдинства, односно застарела механизација, низак степен образовања и стручне оспособљености итд. Постоји потреба да се овом мером утиче на повећање приноса.

2.2.2. Циљеви мере: Стабилност дохотка пољопривредних газдинстава, повећање производње, побољшање продуктивности и квалитета производа, смањење трошкова производње, унапређење техничко - технолошке опремљености, повећање површина у заштићеном и полузаштићеном простору.

2.2.3. Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду: Имплементација НПП захтева годишње усклађивање расподеле планираних буџетских средстава кроз годишњу уредбу о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју. Генерално посматрано,

структура пољопривредног буџета по стубовима подршке током последње деценије знатно је варијала. Ове варијације последица су неконзистентне пољопривредне политике, које су се манифестовале кроз примену различитих приступа креирању мера пољопривредне политике и политике руралног развоја. Обим подршке често је више зависио од економских прилика у земљи и неопходности да се подмире потребе других буџетских корисника, него што је био одраз реалних потреба пољопривреде и руралног развоја за финансијском подршком. Позитивне промене, коју доноси усвајање основних законских и стратешких докумената (Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, Стратегија), односе се на јасније и прегледније груписање мера у оквиру појединих типова подршке, што је истовремено праћено и проширењем врста мера и повећањем броја потенцијалних корисника, а у циљу приближавања националне пољопривредне политике и политике руралног развоја моделима ЗПП. Применом одређених мера пољопривредне политике део трошкова се већ умањује, док се део трошкова умањује кроз основне подстицаје у биљној производњи по ха. Овакав вид подршке омогућава једнак третман свих газдинстава, стимулише спровођење оптималних агротехничких мера у производњи, уз обезбеђивање раста производње, како у погледу количине, тако и у квалитативном смислу, што води унапређењу конкурентности пољопривредних газдинстава. Доношењем Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, којим су прописани основни критеријуми за реализацију мере, број корисника који остварује право на основни подстицај за биљну производњу стално се повећава. Сви предуслови за реализацију мере постоје, с обзиром да се мера током претходних година спроводила у сличном облику, уз значајно интересовање корисника. Циљеви имплементације ове мере огледају се у: достизању стабилности дохотка произвођача; повећању нивоа биљне производње; достизању вишег нивоа приноса и квалитета производа; унапређењу продуктивности уз смањење трошкова производње; расту конкурентности уз прилагођавање тржишним захтевима и техничко-технолошком унапређењу сектора пољопривреде. Увођењем подстицаја по грлу за квалитетна приплодна грла, произвођачима је послат јасан сигнал да је неопходно да раде на унапређењу расне структуре стада и производних карактеристика сопствених грла. У циљу повећања броја квалитетних приплодних грла, као и побољшања конкурентности и квалитета производа сточарства, неопходно је подстицати гајење квалитетних приплодних грла. Подстицајним средствима за квалитетна приплодна грла подстиче се укупна производња у свим гранама сточарства, што има непосредан утицај на развој и стабилност укупне пољопривредне производње. Подстицањем гајења квалитетних приплодних млечних и товних крава подстиче се повећање производње по грлу, и то кроз узгој грла, чија је производња контролисана и која правилном селекцијом могу произвести грла вишег квалитета у односу на популацију. На овај начин унапређује се расни састав стада, чиме се стварају услови за ефикасну производњу, уз оптимизацију трошкова производње, како млека, тако и меса. Дугогодишњом реализацијом подстицаја за квалитетна приплодна грла значајно се повећала производња по грлу, што је од изузетног значаја имајући у виду да се број говеда годинама смањивао. Подстицањем гајења квалитетних приплодних оваца и коза стварају се услови за повећање производње производа овчарства и козарства, уз мотивисање произвођача да унапреде расни састав стада. На овај начин се повећава и производња квалитетног приплодног подмлатка, који је основа за даље унапређење производње. Подизање нивоа производње могуће је једино гајењем квалитетних приплодних грла, која испољавају производне карактеристике, карактеристичне за одређене племените расе свиња, а које се огледају пре свега у високој плодности и меснатости. Подстицањем производње у пчеларству настоји се да се повећа оријентација произвођача на ову грану сточарства. Ефекат мере подстицаја по кошници пчела огледа се у повећању производње меда и његовог пласмана на домаће и међународно тржиште.

2.2.4. Крајњи корисници: Крајњи корисници ових подстицајних средстава су физичка лица - носилац регистрованог пољопривредног газдинства уписан у Регистар пољопривредних газдинстава, са активним статусом и са пребивалиштем на територији општине Врњачка Бања, уз немогућност да се за наведену инвестицију пријаве чланови који су у сродству, тачније из истог домаћинства или чланови исте породице.

2.2.5. Економска одрживост: Није потребан Бизнис план.

2.2.6. Општи критеријуми за кориснике: Корисник треба да има регистровано пољопривредно газдинство уписано у Регистар пољопривредног газдинства са активним статусом; - Потврду о броју уписаних чланова домаћинства; - Рачун за набавку предметне инвестиције за календарску 2024. почев од 01.01. 2024. године или оверен Уговор о купопродаји инвестиције; - Отпремницу за набавку предметне инвестиције за коју је, у складу са посебним прописима, утврђена обавеза издавање отпремнице; -

Фотокопију личне карте носиоца породичног пољопривредног газдинства; - Извод из Регистра о пријављеним површинама под пољопривредним културама; - Извод из Регистра о пријављеном сточном фонду; - Извод из Регистра о броју пријављених пчела за пројекте из области пчеларства; - Изјаву којом се обавезује да прихвата обавезу да ће средства за наведене намене користити у складу са Правилником и да за предметну инвестицију није користио и неће користити подстицаје по истом основу из других извора (Министарства, донација и сл); - Уверење о измиреним доспелим обавезама по основу јавних прихода, издато од стране надлежног органа јединице локалне самоуправе; - Копију банкарске картице наменског рачуна пољопривредног газдинства.

2.2.7. Специфични критеријуми: У сектору млека прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ1 - 10 млечних крава. У случају набавке нових машина и опреме за наводњавање прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ максимално 10 млечних крава. У случају када се ради о набавци квалитетних приплодних грла, прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која на крају инвестиције поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ: 3-50 квалитетних приплодних грла говеда млечних раса, односно 10-100 квалитетних приплодних грла оваца/коза. - У сектору меса прихватљиви корисници су они корисници који у Регистру објеката (у складу са Правилником о регистрацији, односно одобравању објеката за узгој, држање и промет животиња - Службени гласник РС, 36-2017) имају регистроване објекте са капацитетима за тов/узгој: мање од 10 јунади и/или мање од 100 грла приплодних оваца/коза и/или мање од 10 приплодних крмача и/или мање од 50 товљеника свиња у турнусу и/или од 1.000-2.000 бројера у турнусу. У случају када се ради о набавци квалитетних приплодних животиња прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која на крају инвестиције поседују у свом власништву, односно у власништву члана РПГ: 3-50 грла квалитетних приплодних говеда товних раса, или 10-100 квалитетних приплодних грла оваца/коза, или 5-50 грла квалитетних приплодних крмача. Сектор производње комзумни јаја нема специфичних критеријума прихватљивости. У сектору производње воћа, грожђа, поврћа, хмеља и цвећа прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која у свом власништву, односно у власништву члана РПГ имају: мање од 1 ха јагодичастог воћа и хмеља; односно мање од 2 ха другог воћа, односно 0,1- 10 ха цвећа, односно 0,2-1 ха винове лозе. Пољопривредна газдинства, регистрована у Регистру произвођача садног материјала воћа, винове лозе и хмеља у складу са Законом о садном материјалу („Службени гласник РС“ бр. 18/05 и 30/10) са прихватљивим инвестицијама до 40.000 евра. Пољопривредна газдинства регистрована у Виноградарском регистру у складу са Законом о вину („Службени гласник РС“ бр. 41/09 и 93/12) са највише 1ха винограда на крају инвестиције, са прихватљивим инвестицијама до 40.000 евра. У случају подизања нових или обнављања постојећих (крчење и подизање) производних (са наслоном) и матичних засада воћака и винове лозе прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која на крају инвестиције имају у свом власништву, односно у власништву члана РПГ: 0,1-1 ха јагодистих врста воћака и хмеља, 0,3-1 ха другог воћа, 0,2-1 ха винове лозе. Прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која на крају инвестиције имају у свом власништву, односно у власништву члана РПГ мање од 0,5 ха пластеника или мање од 1 ха производње поврћа на отвореном простору. - За инвестиције за набавку машина и опреме за наводњавање прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која имају мање од 10 ха земљишта под осталим усевама. - У сектору пчеларства прихватљиви корисници треба да имају 5-100 кошница.

2.2.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

Шифра инвестиције	Назив инвестиције
101.1.1	Набавка квалитетних приплодних грла млечних раса: говеда, оваца и коза
101.2.1	Набавку квалитетних приплодних грла говеда, оваца, коза и свиња које се користе за производњу меса
101.4.1	Подизање нових или обнављање постојећих (крчење и подизање) вишегодишњих засада воћака, хмеља и винове лозе
101.4.2	Подизање и опремање пластеника за производњу поврћа, воћа, цвећа и расадничку производњу
101.4.4	Подизање/набавка жичаних ограда око вишегодишњих засада
101.4.28	Машине, уређаји и опрема за наводњавање усева
101.6.1	Набавка нових пчелињих друштава
101.6.2	Набавка опреме за пчеларство

2.2.9. Критеријуми селекције:

Редни број	Тип критеријума за избор	Да/Не	Бодови
1	Критеријуми и селекција се при реализацији ове мере примењују у складу са накнадно донетим критеријумима, условима и правилницима, а одобравање средстава се врши по редоследу доспелих потпуних захтева до утрошка средстава	да	

2.2.10. Интензитет помоћи: Општина Врњачка Бања врши повраћај средстава кроз накнаду дела трошкова за инвестиције у примарну пољопривредну производњу у висини 40% од приказане вредности инвестиције (основна вредност без урачунаог ПДВ - а).

2.2.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Укупан број подржаних захтева
2	Број газдинстава која су модернизовала производњу/опрему
3	Површина (у ха) под новим вишегодишњим засадима
4	Број набављених грла
5	Број новонабављене механизације
6	Број кошница

2.2.12. Административна процедура: Подстицајна средства додељиваће се путем Конкурса који ће детаљније дефинисати критеријуме за кориснике подстицаја. Трајање конкурса ће тачно бити прецизирано Конкурсом. Комисија за пољопривреду општине Врњачка Бања вршиће преглед поднетих захтева, у складу са објављеним Јавним позивом, као и са конкурсним условима и критеријумима, а потенцијални корисници могу поднети само једну конкурсну пријаву, уз немогућност да се за наведену инвестицију пријаве чланови који су у сродству, тачније из истог домаћинства или чланови исте породице. Комисија за пољопривреду општине Врњачка Бања у поступку одобравања подстицајних средстава провериће све наводе у конкурсној документацији, утврдити и проверити тачност приложене документације и по потреби тражити доставу додатне документације. Одобрена подстицајна средства уплаћиваће се на наменски рачун регистрованог пољопривредног газдинства, а начин реализације и обавезе корисника којима се одобре средства прецизираће се Уговором.

2.3. Назив и шифра мере: 402 Подстицаји за промотивне активности у пољопривреди и руралном развоју

2.3.1. Образложење: Одрживи развој пољопривреде и руралних подручја захтева да буде заснован на праћењу нових технологија, стручном усавршавању и константном трансферу знања и информација. Пољопривредни произвођачи и сеоско становништво све теже успевају да самостално, без икакве стручне помоћи примењују иновације у производњи, пласману, развоју непољопривредних делатности, маркетингу и другим активностима везаним за развој руралних средина. На недостатак знања и додатних вештина код сеоског становништва упућују и подаци да само 2% носиоца газдинстава имају стечено средње и високо стручно образовање из области пољопривреде, а највећи део носиоца газдинстава имају знање стечено праксом. Ова мера је у складу са националним Програмом пољопривреде. Информативним активностима обухватиће се подршка промоције развојних потенцијала и потреба села, очувања традиције, подршку активностима везаним за подизање нивоа пласмана производа и услуга и активностима везаним за развој села у образовном, здравственом, културном, спортском, социолошком и осталим аспектима, који ће утицати на побољшање квалитета живота сеоског становништва, на основу стручног оспособљавања, активности стицања вештина и показне активности.

2.3.2. Циљеви мере: Мера треба да допринесе развоју пољопривреде, одрживом развоју и побољшању

биодиверзитета. Специфични циљеви предвиђене мере, односе се на повећање стручног знања и вештина пољопривредних произвођача, примену нових технологија и знања, јачање капацитета за прихватање знања кроз развијање свести и мотивисаности за образовањем.

2.3.3. Веза мере са националним програмима за рурални развој и пољопривреду: Подстицаји за промотивне активности у пољопривреди усмерени су на подршку организовања научностручних скупова, семинара, радионица, трибина и предавања, привредних манифестација, сајмова и изложби и подршку учешћа на привредним манифестацијама, сајмовима и изложбама у земљи и иностранству. Применом ове мере подржавају се активности, које могу допринети квалитетнијем информисању и едукацији пољопривредних произвођача, као и промовисању домаћих производа, произвођача и производних подручја. Подршка промотивним активностима у претходном периоду утицала је на повећање броја одржаних манифестација, на којима су произвођачи имали могућност да излажу и промовишу своје пољопривредне и прехранбене производе. Такође, ова мера допринела је развоју социјалних, едукативних и културних активности. Циљеви који се настоје достићи реализацијом ове мере, односе се на достизање тржишног развоја и јачање тржишне позиције пољопривредних и прехранбених производа, унапређење рада удружења пољопривредних произвођача, унапређење конкурентности субјеката у производњи хране, као и повећање свести потрошача о квалитету пољопривредних и прехранбених производа у земљи и иностранству. Конкретни циљеви, којима се тежи кроз имплементацију ове мере, јесу: повећање броја сајмова и манифестација из области пољопривреде и руралног развоја и њихова квалитетнија организација, повећање броја удружења пољопривредних произвођача, повећање броја нових прехранбених производа, као и квалитетније информисање и едукација пољопривредних произвођача.

2.3.4. Крајњи корисници: Крајњи корисници средстава наведене инвестиције по питању сајмова, изложби, манифестација и студијских путовања су носиоци или чланови регистрованих пољопривредних газдинстава, разна удружења итд.

2.3.5. Економска одрживост: Није потребан Бизнис план.

2.3.6. Општи критеријуми за кориснике: За наведене инвестиције ће посебним конкурсима, у складу са Законом о јавним набавкама ("Сл. гласник РС", бр.91/2019), бити прописани општи услови критеријума за поједине конкурсе у циљу реализације наведених активности, односно манифестација.

2.3.7. Специфични критеријуми: Не постоје посебни критеријуми.

2.3.8. Листа инвестиција у оквиру мере:

Шифра инвестиције	Назив инвестиције
402.1	Информативне активности: сајмови, изложбе, манифестације, студијска путовања

2.3.9. Критеријуми селекције:

Редни број	Тип критеријума за избор	Да/Не	Бодови
1	Критеријуми селекције се не примењују при реализацији ове мере с обзиром да није предвиђено рангирање потенцијалних корисника	не	

2.3.10. Интензитет помоћи: Мере које се односе на информативне активности: сајмови, изложбе, манифестације, студијска путовања, финансирају се у висини од 100%.

2.3.11. Индикатори/показатељи:

Редни број	Назив показатеља
1	Укупан број подржаних манифестација
2	Број организованих манифестација, сајмова, изложби и студијских путовања

2.3.12. Административна процедура: Средства за наведену меру користиће се за финансирање, у складу са Законом о јавним набавкама („Сл. гласник РС“ бр.91/2019), на основу објављених конкурса за семинаре, предавања, стручних радионица, тренинга, подршку организацији студијских путовања, како у земљи тако и у иностранству, стручних скупова, конференција, специјализацији и информативним активностима које су везане за стручно и техничко унапређење сеоског становништва, пољопривредних произвођача, привредних субјеката из области пољопривредне производње и пољопривредних стручњака.

Програм мера подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја

III. ИДЕНТИФИКАЦИОНА КАРТА

Табела: Општи подаци и показатељи

Назив показатеља	Вредност, опис показатеља	Извор податка и година
ОПШТИ ПОДАЦИ		
Административни и географски положај		
Аутономна покрајина	/	рзс*
Регион	Регион Шумадије и Западне Србије	рзс*
Област	Рашка област	рзс*
Град или општина		рзс*
Површина	239 км ²	рзс*
Број насеља	14	рзс*
Број катастарских општина	12	рзс*
Број подручја са отежаним условима рада у пољопривреди (ПОУРП)	4	
Демографски показатељи		
Број становника	25181	рзс**
Број домаћинстава	9504	рзс*
Густина насељености (број становника/површина, км ²)	115,17 ст/км ²	
Промена броја становника 2011:2002 (2011/2002*100 - 100)	+1,03	рзс**
- у руралним подручјима АП/ЈЛС	+1,08	рзс**
Становништво млађе од 15 година (%)	13,98	рзс**
Становништво старије од 65 година (%)	26,98	рзс**
Просечна старост	43,30	рзс*
Индекс старења	1,18	рзс*
Без школске спреме и са непотпуним основним образовањем (%)	2,39	рзс*
Основно образовање (%)	17,68	рзс*
Средње образовање (%)	44,09	рзс*
Више и високо образовање (%)	12,92	рзс*
Пољопривредно становништво у укупном броју становника (%)	33	Процена
Природни услови		
Рељеф (равничарски, брежуљкасти, брдски, планински)	равничарско брдско-планински	Интерни
Преовлађујући педолошки типови земљишта и бонитетна класа	нема званићних података	Интерни

Клима (умерено-континентална, субпланинска ...)	Континентална и умерено-континентална	Интерни
Просечна количина падавина (mm)	928 mm	Интерни
Средња годишња температура (oC)	10,6 oC	Интерни
Хидрографија (површинске и подземне воде)	Западна Морава Врњачка река Липовачка река, Новоселска река, Грачачка река Попинска река	Интерни
Површина под шумом (ha)	12090	рзс*
Површина под шумом у укупној површини АП/ЈЛС (%)	65	рзс*
Пошумљене површине у претходној години (ha)	1,2	рзс*
Посечена дрвна маса (m3)	22005	рзс*
ПОКАЗАТЕЉИ РАЗВОЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ		
Стање ресурса		
Укупан број пољопривредних газдинстава:	1485	рзс***
Број регистрованих пољопривредних газдинстава (РПГ):	-	Управа за трезор
- породична пољопривредна газдинства (%)	-	
- правна лица и предузетници (%)	-	
Коришћено пољопривредно земљиште - КПЗ (ha)	5072	рзс***
Учешће КПЗ у укупној површини ЈЛС (%)	21,22	
Оранице и баште, воћњаци, виногради, ливаде и пашњаци, остало(18) (ha, %)	85	рзс***
Жита, индустријско биље, поврће, крмно биље, остало(19) (ha, %)	15	рзс***
Просечна величина поседа (КПЗ) по газдинству (ha)	2,65	рзс***
Обухваћеност пољопривредног земљишта комасацијом (ha)	-	Интерни
Обухваћеност земљишта неким видом удруживања (ha)	-	Интерни
Број пољопривредних газдинстава која наводњавају КПЗ	-	рзс***
Одводњавана површина КПЗ (ha)	-	Интерни
Наводњавана површина КПЗ (ha)	-	рзс***
Површина пољопривредног земљишта у државној својини на територији АП(20) (ha)	849,2452	Интерни
Површина пољопривредног земљишта у државној својини која се даје у закуп (ha):	828,0199	Интерни
- физичка лица (%)	-	Интерни
- правна лица (%)	-	Интерни
Говеда, свиње, овце и козе, живина, кошнице пчела (број)	говеда: 2335, свиње: 7839, овце: 8141, козе: 905, живина: 106610, кошнице пчела: 2030	рзс***

Трактори, комбајни, прикључне машине (број)	Мотокултиватори: 1003, Трактор: 1213, Комбајн: 53, Берач кукуруза: 23, Прикључни уређ.: 4588, Машины за мужу: 126, Млинови: 439, Круњачи: 764	рзс***
Пољопривредни објекти (број)	Пластеници: 71358, Стакленици: 7450, објекти за говеда: 1632, објекти за свиње: 1556-	рзс***
чч, сушаре, стакленици и пластеници (број)	-	рзс***
Употреба минералног ђубрива, стајњака и средстава за заштиту биља (ha, број ПГ)	-	рзс***
Број чланова газдинства и стално запослених на газдинству:	-	рзс***
(на породичном ПГ: на газдинству правног лица/предузетника) (ha)	-	рзс***
Годишње радне јединице (број)	-	рзс***
Земљорадничке задруге и удружења пољопривредника (број)	Земљорадничке задруге број 3	Интерни
Производња пољопривредних производа(количина):		
- биљна производња (t)	-	рзс***
- сточарска производња (t, lit, ком.)	-	Интерни
ПОКАЗАТЕЉИ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА		
Рурална инфраструктура		
<i>Саобраћајна инфраструктура</i>		
Дужина путева(km)	284	рзс*
Поште и телефонски претплатници (број)	5 пошта	рзс*
<i>Водопривредна инфраструктура</i>		
Домаћинства прикључена на водоводну мрежу (број)	9623	рзс*
Домаћинства прикључена на канализациону мрежу (број)	5200	рзс*
Укупне испуштене отпадне воде (хиљ.м3)	570	рзс*
Пречишћене отпадне воде (хиљ.м3)	-	рзс*
<i>Енергетска инфраструктура</i>		
Производња и снабдевање електричном енергијом (број)	172 трафостанице	Интерни
<i>Социјална инфраструктура</i>		
Објекти образовне инфраструктуре (број)	14	рзс*
Број становника на једног лекара	-	рзс*
Број корисника социјалне заштите	-	рзс*
<i>Диверзификација руралне економије</i>		
Запослени у секторима пољопривреде, шумарства и водопривреде (број)	845	рзс* рзс***

Газдинства која обављају друге профитабилне активности(30) (број)	-	рзс***
Туристи и просечан број ноћења туриста на територији АП/ЈЛС (број)	Домаћи туристи 234.923, Остварена ноћења домаћих туриста 758.994, Страни туристи 37.381, Остварена ноћења страних туриста 115.770	рзс*
Трансфер знања и информација		
Пољопривредна саветодавна стручна служба (да/не)	-	Интерни
Пољопривредна газдинства укључена у саветодавни систем (број)	-	ПССС

5.6.2022. Београд

Датум и место

УЧ

Потпис овлашћеног лица у АП/ЈЛС

Програм мера подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја